

DNB

magazine

Een uitgave van de Nederlandsche Bank

**Hypotheekmarkt
in rustiger
vaarwater**

Inhoud

3 Redactioneel

4 Hypotheekmarkt in rustiger vaarwater

DNB houdt kredietverstrekking tegen het licht

7 Bankgeheimen: alert

8 Versnipperde guldens verlaten de Bank

Bankbiljetvernietiging in Nederland, 1814-2002

12 Betalingsverkeer kan nog efficiënter

Aanbevelingen DNB

16 Het AOW-spaarfonds: een sprookje?

Berndsen-commentaar

18 Interactie leidt tot kennisvermeerdering

DNB start Visiting Scholars Programme

21 Kunstpodium

Sara van der Heide

22 Financiële markten zijn de ogen en oren van DNB

Afdeling staat internationaal bekend om voortrekkersrol

26 Eurovisie: zicht op toezicht

27 Voorspoedige verwerking eerste betalingsbalans-rapportages nieuwe stijl

Bedrijven en DNB bereiden zich voor op nieuw rapportagesysteem

30 DNB Research Seminars

32 DNB'ers staan Roemeense collega's terzijde

Technische Assistentie aan Nationale Bank Roemenië succesvol afgerond

34 Informatie

Colofon

DNB *magazine* is een uitgave van De Nederlandsche Bank N.V. Het is een productie van de Afdeling Communicatie en informatie en verschijnt zes keer per jaar.

Redactie-adres

DNB *magazine*

Postbus 98, 1000 AB Amsterdam

Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam

Telefoon 020-5241910/3361

Fax 020-5242228

E-mail: magazine@dnb.nl

Internet: www.dnb.nl

Hoofredactie

Joyce Albers,

Benno van der Zaag

Aan dit nummer werkten mee

Ron Berndsen, Jacqueline Breugel,

Hetty Bruinse, Alexander Haje,

Maaïke de Hon, Rein Kieviet,

Jaap Koning, Joke Mooij,

Mathijs Schiffers, Olaf Sleijpen,

Alexander Strengers, Rutger Vahl

Illustraties

Herman Focke, Paul Zeijlemaker

Vormgeving

Fd-Reproductie

Abonnementen

Een abonnement op DNB *magazine* is gratis en uitsluitend schriftelijk aan te vragen. Adreswijzigingen en opzeggingen eveneens schriftelijk opgeven.

Abonnementenadministratie

DNB *magazine*

Antwoordnummer 2670

1000 PA Amsterdam

E-mail: magazine@dnb.nl

Artikelen uit DNB *magazine* mogen **niet** zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.

De Nederlandsche Bank

Redactioneel

'Gebrekkig eurogevoel bij de mensen' kopt de krant. Bijna een half jaar is de euro alweer ons dagelijkse geld, maar echt wennen kunnen we nog niet.

Bij de overgang op de nieuwe munt liep Nederland nog wel voorop. De gulden was razendsnel uit de portemonnee verdwenen en Wellink noemde Nederland nog 'Europees kampioen' en dus 'Wereldkampioen Euro-omwisselen'. En het geldt nog steeds, de euro fungeert prima als betaalmiddel.

Het probleem ligt bij de euro als reken-eenheid. Uit een recente enquête van het Bureau voor budgetonderzoek, Nibud, bleek dat 86 procent van de Nederlanders bij nieuwe aankopen eurobedragen nog terugrekenen naar guldens. 77 procent van de Nederlanders bleek de oude munt te missen. In januari was dat slechts de helft, het gemis wordt steeds groter.

Juist door het omrekenen naar de oude munt zijn we nog voortdurend bezig met de gulden. Bij grote bedragen (salarissen en huizenprijzen bijvoorbeeld) spreekt eenieder nog in guldens. Op vakantie naar Engeland wordt de pond eerst omgerekend naar guldens

en dan naar euro's. Het gebrekkige eurogevoel zorgt er bijvoorbeeld ook voor dat er weinig of juist heel veel fooi wordt gegeven in restaurants. We weten wel dat we zullen moeten wennen, maar het omrekenen blijft erin gebakken. Het zal nog jaren duren voor we dromen in euro's...

Heimwee

De gulden: uit het oog, maar niet uit het hart. Wie denkt er niet met liefde terug aan de zonnebloem of de snip? Welk lot de guldenbiljetten beschoren is..., een tipje van de sluier kan ik wel oplichten: ze liggen niet meer in de kelders van de Nederlandsche bank opgeslagen. De harde waarheid is dat er inmiddels al 380 miljoen guldenbiljetten zijn vernietigd door de Bank (zie het artikel op pagina 8). Het tijdperk van de gulden is voorgoed voorbij.

Joyce Albers

Abonnementen:
Ria Kok

Planning:
Rolf Asselman,
Reinier Holster

Fotografie:
Rob Meulemans

Prepress:
Harry Oudhuis,
Mieke van Eeden

Magazijn:
Amancio Peixoto

Hypotheekmarkt in rustiger vaarwater

DNB houdt kredietverstrekking tegen het licht

Nederland steekt zich steeds dieper in de schulden. Onze nationale hypotheekschuld is inmiddels groter dan de staatsschuld. Wel lijkt de rust op de hypotheekmarkt terug te keren. De zakelijke kredietverlening trekt, na een flinke dip vorig jaar, weer iets aan. Dit concludeert DNB op basis van analyses van de kredietverstrekking in Nederland.

In het buitenland fronsen ze er de wenkbrauwen wel eens over. Nederlanders leven op krediet en niet zo'n klein beetje ook. Het duidelijkst zichtbaar is dat aan onze nationale hypotheekschuld, die tot de hoogste van Europa behoort. Om een beetje leuk te kunnen wonen heeft een Nederlander gemiddeld vier keer zoveel geleend als een Fransman.

Economische *cool-down* of niet, ook vorig jaar nam de hypotheekschuld weer met 13 procent toe. Daarmee behoort de stormachtige groei van eind jaren negentig, toen de nationale hypotheekschuld jaarlijks met twintig procent steeg, wel tot het verleden. De rust op de hypotheekmarkt lijkt enigszins terug te keren.

DNB houdt zowel de zakelijke als hypothecaire kredietverlening goed in de gaten. 'Dat heeft allereerst een monetaire reden', verklaren Aerd Houben en Jan Kakes van de Afdeling Monetair en economisch beleid (Meb). 'De kredietverlening is, als tegenhanger van de geldgroei, een belangrijke indicator voor de inflatie. Daarnaast raakt de geldverstrekking aan het hart van het financiële stelsel. Banken lopen er risico's mee. Ook zijn er macro-economische risico's. Door de enorme hypotheekschuld van Nederland – met 75 procent van het bruto binnenlands product inmiddels hoger dan de staatsschuld – is de economie gevoelig voor ontwikkelingen op de woningmarkt. Slaat de markt om, dan kunnen huishoudens, bedrijven en geldverstrekkers in moeilijkheden komen. We hebben dat begin jaren tachtig gezien, toen de huizenprijzen na een hausse kelderden.'

Vliegwieleffect

De afgelopen jaren waren spectaculair op de woningmarkt. Huizenprijzen stegen jaarlijks met vijftien procent of meer. Het 'te koop'-bord was nog maar net in de voortuin geplant, of het maakte alweer plaats voor een bord met 'verkocht'. Sinds 2000 zijn echter tekenen zichtbaar van een geleidelijke afkoeling.

Vorig jaar werden woningen gemiddeld 'slechts' 9 procent duurder. Ook staan huizen weer langer te koop: gemiddeld 65 dagen in het eerste kwartaal van 2002 tegenover het dieptepunt van 34 dagen halverwege 1999.

'DNB heeft zich de afgelopen jaren best zorgen gemaakt over de ontwikkelingen op de huizenmarkt', bekent Houben. 'Meerdere malen hebben we geprobeerd de euforie te temperen. We waren vooral bang voor zelfversterkende krachten, het zogenoemde vliegwieleffect. Er blijkt namelijk een sterk verband te bestaan tussen huizenprijzen en kredietverlening: hogere huizenprijzen leiden ertoe dat banken meer hypotheeklen verstreken; hypotheekgroei resulteert in een sterke stijging van de huizenprijzen. Zo dreig je in een opwaartse spiraal te komen die losstaat van een fundamentele onderbouwing. Het wordt een zeepbel die, eenmaal doorgeprikt, kan omslaan in een neerwaartse trend. Ook dan is een zelfversterkend effect mogelijk. Daar kan de hele Nederlandse economie een tik van krijgen.'

Zachte landing

De jongste cijfers wijzen echter op een zachte landing. Bang voor een scherpe, algemene prijscorrectie zijn Houben en Kakes dan ook niet. Ondanks de minder rooskleurige economische vooruitzichten blijft de werkloosheid laag, terwijl de kapitaalmarktrente stabiel is. Verder kan de aanwas van nieuwbouwwoningen de groei van het aantal huishoudens opnieuw niet bijbenen. Dit is sinds 1995 niet meer voorgekomen. Daarnaast blijft er een structureel tekort aan kwalitatief goede woningen in de Randstad. Kakes: 'De betaalbaarheid van huizen is weliswaar op een laag niveau gekomen, maar vormt door het toenemende aantal tweeverdieners nog steeds geen probleem. Om de betaalbaarheid tot het niveau van eind jaren zeventig te laten afnemen, zo hebben we berekend, moet de hypotheekrente tot minstens tien procent oplopen. Dat zien we binnen het solide monetaire en budgettaire raamwerk van de EMU niet snel gebeuren: de hypotheekrente schommelt al enige tijd tussen de vijf en zes procent. Een abrupte beperking van de hypotheekrenteaftrek zou de betaalbaarheid nog wel onder druk kunnen zetten. Het lijkt echter onwaarschijnlijk dat de politiek voor een dergelijke optie kiest. Als de hypotheekrenteaftrek door volgende kabinetten wordt beperkt, dan zal dit waarschijnlijk heel geleidelijk gebeuren. Zo is dat in ons omringende landen ook gegaan. Al met al ligt een stabilisering van de huizenprijzen of een geringe nominale stijging het meest voor de hand.' De *worst case* - scenario's, waarbij sterk dalende huizenprijzen resulteren in krimp van de economie, kunnen dus in de kast blijven.

Aerd Houben, Klaas Knot en Jan Kakes

Achter de cijfers

Kredietverlening is een onderzoeksterrein waarop Meb nauw samenwerkt met het Directoraat Toezicht. In 1999 werd een gezamenlijk rapport gepubliceerd over de kredietverlening door Nederlandse banken. Sindsdien is de samenwerking verder geïntensiveerd. 'We richten ons niet alleen op de cijfers, maar zijn ook geïnteresseerd in het verhaal achter de cijfers', stelt Klaas Knot van de Afdeling Toezicht Strategie. 'Constateren dat de hypotheekschuld toeneemt, is belangrijk. Maar we willen bijvoorbeeld ook weten of die trend aanbod- of vraaggedreven is. Van het laatste is sprake als de vraag naar huizen sterk toeneemt. Bij een aanbodgestuurde ontwikkeling kun je denken aan het versoepelen van kredietvragen door banken. Dat gebeurde begin jaren negentig. Toen telde bij tweeverdieners ineens ook het tweede inkomen mee bij het vaststellen van het maximale hypotheekbedrag. Hierdoor nam de hypothecaire kredietgroei scherp toe. Na verloop van tijd echter waren de tweeverdieners in de groeicijfers verdisconteerd. Het was een tijdelijke versnelling. Of ontwikkelingen structureel zijn of niet, willen we dus ook weten.'

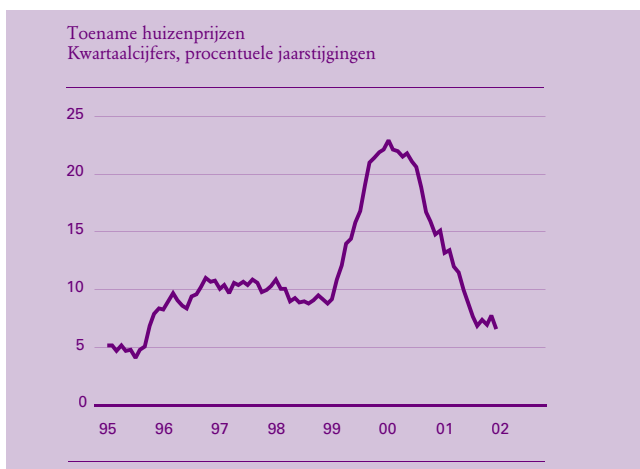
Nieuw in de aanpak zijn de periodieke bezoeken van Meb en Toezicht aan Nederlandse grootbanken. Doel is meer inzicht te

krijgen in het kredietbeleid dat banken voeren. Welke acceptatiecriteria worden gehanteerd? Zijn deze onlangs versoepeld of juist aangescherpt? En hoe zien de banken de ontwikkelingen op de huizen- en hypotheekmarkt? ‘Het is dus géén toezichtsgesprek’, benadrukt Knot. ‘We zien het meer als een kijkje in de keuken, een informatieve gedachtewisseling over ontwikkelingen op gebied van de kredietverstrekking. De banken die we tot nu toe hebben bezocht, waarderen ons initiatief. Zij blijken ook geïnteresseerd in onze visie op wat er speelt in de markt.’

Volgens Houben hebben de inmiddels gevoerde gesprekken al interessante informatie opgeleverd. ‘Na een aanvankelijke versoepeling, in de jaren negentig, lijkt het erop dat de banken een

economische tegenslag op te vangen. Ouderen daarentegen hebben meestal vrij veel overwaarde op hun huis en daardoor een goede vermogenspositie.’

Ondanks de minder gunstige conjuncturele vooruitzichten en het verhoogde risico van starters hebben banken hun hypotheekbeleid niet aangepast. Zelfs de woonquote (het percentage van het bruto-inkomen dat huizenbezitters maximaal mogen besteden aan woonlasten) blijkt onveranderd. De gestegen LTV-ratio wijst erop dat banken de geldkraan voor starters allerminst dichtdraaien. Klaas Knot vindt dit wel logisch. ‘Hypotheekleningen zijn voor banken een risicoarm product. Er is immers altijd nog het onderpand van de woning. Bovendien beschikken banken, na de hoge winstgroei van de afgelopen jaren, over voldoende solvabiliteit om eventuele prijscorrecties op te vangen. Dat zelfs na de crisis van begin jaren tachtig de verliezen voor banken binnen de perken bleven, maakt duidelijk dat hypotheekverstrekking een weinig risicovolle tak van sport is.’

pas op de plaats hebben gemaakt. De afgelopen twee jaar zijn de acceptatiecriteria niet strenger, maar zeker ook niet minder streng geworden.’ Interessant is verder dat banken bij het vaststellen van risicoprofielen niet zozeer kijken naar het type hypotheek. Houben: ‘Of het om een beleggings- of annuïteitenhypotheek gaat, blijkt amper bepalend voor het risicoprofiel. Belangrijker is het distributiekanaal, de hoogte van het hypotheekbedrag in relatie tot de aangekochte woning en de leeftijd van de klant.’

Kredietbeleid ongewijzigd

Door deze geïntensiverde aanpak ontstaat een rijk en genuanceerd beeld van de Nederlandse kredietverstrekking. Een ontwikkeling die enige zorgen baart, is dat – zeker in internationaal opzicht – mensen steeds vaker een hoger bedrag lenen dan de waarde van het aangekochte huis. Deze ‘Loan To Value’-ratio is interessant, omdat nieuwe hypotheekleningen vooral worden verstrekt aan starters op de woningmarkt. ‘Juist die groep is kwetsbaar’, verklaart Kakes. ‘Jongeren gaan bij het kopen van een huis grote schulden aan, maar hebben nog geen financiële reserve om een

Zakelijke kredietverlening

De bovenstaande constatering geldt echter niet voor de zakelijke kredietverstrekking. Daar zijn de risico’s voor banken groter. De afgelopen jaren heeft ook de zakelijke kredietverlening een hoge vlucht genomen. Dit hangt onder meer samen met het grote aantal fusies en overnames. Daarnaast is er de trend dat bedrijven activiteiten in toenemende mate financieren met vreemd vermogen. Financiering met vreemd vermogen kan immers goedkoper zijn dan financiering met eigen vermogen, en kan de aandeelhouderswaarde vergroten.

De zakelijke kredietverstrekking is conjunctuurgevoeliger dan de hypothecaire. Na 11 september zakte de zakelijke kredietgroei in Nederland dan ook snel terug. Nu lijkt deze markt voor banken weer wat aan te trekken. Een opleving van de economie? ‘Daar lijkt het wel op’, zegt Houben. ‘De zakelijke kredietverstrekking is een belangrijke graadmeter, want het zegt iets over de mate waarin bedrijven investeren.’

De zakelijke kredietmarkt is ook om een andere reden interessant voor DNB. Kennis daarover draagt bij aan een totaalbeeld van het financiële stelsel. Knot: ‘We willen weten aan welke bedrijven banken kredieten verstrekken. En of banken in bepaalde branches bovengemiddeld veel leningen hebben uitstaan. Wat hiervan het belang is, bleek op 11 september. Bankleningen die veel aan luchtvaartbedrijven of de toeristenbranche hadden geleend, liepen extra risico. Gelukkig bleek dit voor geen van de Nederlandse grootbanken het geval.’ ●

Rutger Vahl

Bankgeheimen

Kennis over de consument is goud waard. Detaillisten betalen daar bijvoorbeeld grif voor. Een goed inzicht in de kenmerken en voorkeuren van hun klantenkring kan het verschil tussen winst en verlies uitmaken. Niet dat er een geldelijk voordeel te behalen zou zijn, maar ook de Bank is veel gelegen aan informatie die rechtstreeks van het publiek afkomstig is.

Alert

Daarom maken we veelvuldig gebruik van opiniepeilingen. Normaliter grijpt de Bank naar het enquête-instrument om een beter inzicht te krijgen in die zaken waarvoor de Bank verantwoordelijkheid draagt. Zo heeft de Bank in januari zeer geregeld de huiselijke idylle tussen 18.00 en 20.00 uur verstoord – de enquêteurs bellen altijd op het slechtst denkbare moment. Tijdens die eerste dagen van de in omloop gebrachte euro werd het contact met de gemiddelde Nederlander gezocht om nadere details te krijgen over zijn betaalgedrag. Ook zijn in januari een kleine 1.000 ondernemers 'lastiggevallen' met vragen over hun prijszettingsgedrag. En binnenkort publiceren we de resultaten van een onderzoek naar het vermogensbeheer van huishoudens.

Naast dit soort beleidsinhoudelijke onderzoeken vragen we de gemiddelde Nederlander ook zo nu en dan naar zijn of haar mening over de Bank. Dat hebben we eind vorig jaar gedaan. De Afdeling Communicatie en informatie van de Bank weet inmiddels hoe zo'n marktonderzoek-

instituut te werk gaat en wat de primaire reacties zijn van de Nederlander wanneer hij of zij gevraagd wordt de kerntaken van de Nederlandsche Bank te noemen. Een aantal medewerkers kreeg de uitnodiging om te mogen meeluisteren met een aantal gesprekken – een goede les in nederigheid. Tijdens het huiselijke spitsuur blijkt namelijk niet iedereen direct raad met termen als prudentieel toezicht. Toch is de kennis over de kerntaken van de Bank heel behoorlijk. De waardering voor de Bank is volgens de onderzoekers zelfs 'goed' te noemen. Voor de Bank gaat verder het credo op: bekend maakt bemind. Hoe groter de kennis over de kerntaken van de Bank hoe hoger de waardering. En belangrijker: bekend maakt effectief. Naarmate de economische subjecten beter op de hoogte zijn van de doelstellingen van een centrale bank des te effectiever het beleid.

De meeste winst valt in dat verband te halen uit het nog beter voor het voetlicht brengen van de monetaire taak. Die is het minst bekend. Het in omloop brengen van bankbiljetten en munten, en de

Benno van der Zaag,
woordvoerder van de
Nederlandsche Bank

toezichhoudende functie zijn daarentegen de kerntaken die het meest worden genoemd. Dat de Bank nog steeds het monetaire beleid uitvoert en dat de president het beleid meebepaalt zijn feiten die maar moeilijk doordringen. De komst van de Europese Centrale Bank in Frankfurt zal daar zeker aan hebben bijgedragen. Vaak verbindt men daar de foutieve conclusie aan dat het Europese monetaire beleid door Frankfurt wordt bepaald. Het rentebeleid wordt in Frankfurt vastgesteld door 12 centrale bankpresidenten, waaronder Nout Wellink, en de zes directieleden van de ECB. Het is waar dat deze 18 leden tellende Raad van Bestuur het oog uitsluitend op de inflatie in het eurogebied heeft gericht, maar dat wil geenszins zeggen dat de doelstelling om de inflatie in het eurogebied op de middellange termijn tot maximaal 2% beperkt te houden irrelevant zou zijn voor de individuele eurolanden.

Het gemiddelde inflatiecijfer voor het eurogebied is inmiddels dé graadmeter geworden die aangeeft in hoeverre een individueel land uit de pas loopt. Waar dan ook in euroland, in elk nieuwsbericht over de nationale inflatiestatistieken wordt tevens melding gemaakt van dat eurogemiddelde. Hogere nationale inflatiecijfers en andere daarmee samenhangende afwijkingen, zoals een verslechterende concurrentiepositie springen zodoende sneller in het oog – een soort economisch alarmsignaal. Onder het motto 'bekend maakt alert' mag worden verwacht dat hierop een grotere reactiesnelheid van nationale beleidsmakers volgt.

Versnipperde guldens verlaten de Bank

Bankbiljetvernietiging in Nederland, 1814-2002

Nederland nam op maandag 28 januari 2002 als eerste land binnen de Economische en Monetaire Unie afscheid van zijn oude vertrouwde nationale munteenheid. Als gevolg van deze euro-omwisseling keerden de oude guldens via de banken voor de laatste keer terug naar de Nederlandsche Bank. Voor de Bank was de euroconversie weliswaar een bijzondere operatie, maar als het om bankbiljettenvernietiging gaat, kan zij terugzien op bijna tweehonderd jaar ervaring, zo blijkt uit de onlangs verschenen studie *Geen weggegooid geld*.¹

Begin april 2002 waren er in totaal 380 miljoen guldenbiljetten vernietigd door de Nederlandsche Bank. Er moeten nu nog zo'n 65 miljoen guldenbiljetten door de versnipperaar. Verder zijn er nog 53 miljoen oude Nederlandse bankbiljetten in circulatie. Of die allemaal zullen terugkeren, is nog maar de vraag. In elk geval wacht ook deze biljetten de versnipperaar.

Het vernietigen van oud papiergeld door de Nederlandsche Bank is een direct uitvloeisel van de bij wet aan haar als circulatiebank opgedragen zorg voor de geldcirculatie in Nederland. Deze zorg houdt in dat de Bank niet alleen bankbiljetten in circulatie brengt, maar ook dat zij dagelijks nauwlettend op de kwaliteit van het papiergeld let. Versleten of vervuilde bankbiljetten vervangt zij door nieuwe. Afgekeurde exemplaren, jaarlijks zijn dat er zo'n 150 miljoen, verdwijnen in een speciaal voor centrale banken ontworpen *hightech* papierversnipperaar om tenslotte in een verbrandingsoven te belanden. Dat was de dagelijkse gang van zaken in het tijdperk van de gulden en dat is ook het voorland voor de huidige eurobiljetten.

Historisch gezien was de recente omwisselingsoperatie voor de Bank uitzonderlijk, omdat deze voortvloeide uit een politiek-monetair besluit. Slechts eenmaal eerder stond de Nederlandsche Bank voor een soortgelijke opgave. Dat was in september 1945, toen als gevolg van de door Minister van Financiën Piet Lieftinck afgekondigde Geldzuivering, alle bankbiljetten moesten worden vervangen. Alleen ging het toen om veel minder papier. Overigens worden ook onder normale omstandigheden afgekeurde bankbiljetten in principe (fysiek) vernietigd. Dat dit niet altijd het geval is geweest, blijkt uit de volgende reconstructie.

Kachel

De eerste bankbiljettenvernietiging door de Nederlandsche Bank gaat terug tot 1815. Dat was toen, net zo min als nu, geen kwestie van simpel doorscheuren en weggooien. Vanaf het prille begin was de vernietiging namelijk omringd met controle en uitgebreide procedures om de kans op fraude zo klein mogelijk te maken. In de loop van bijna twee eeuwen is het uiterlijk van de Nederlandse bankbiljetten ingrijpend veranderd, maar zijn de wezenskenmerken al die tijd onaangetast gebleven. Zo heeft elk biljet nog steeds een uniek nummer. In de beginjaren voorzag een klerk met pen en inkt elk biljet van een datum, bedrag en volgnummer. Deze gegevens noteerde hij vervolgens in de ‘geheime boeken’. Bij terugkomst op de Bank controleerde hij deze gegevens opnieuw. Was het moment van vernietiging aangebroken, dan streepte een klerk in het bijzijn van een Bankdirecteur en het hoofd van de boekhouding de nummers van alle te vernietigen biljetten door in de genoemde boeken. Vervolgens voorzag deze klerk elk biljet van het stempel ‘vernietigd’. Daarmee was het papiergeld voor eens en altijd waardeloos geworden. Vervolgens belandde het papier gewoon in de brandende kachel. Deze werkwijze heeft de Bank opmerkelijk genoeg alleen voor haar eerste, voorlopige bankbiljetten gevolgd en daarna ruim een eeuw lang niet.

Zolder

Tussen 1815 en 1920 werden alle teruggekomen bankbiljetten om juridische redenen bewaard binnen de muren van de Bank aan de Oude Turfmarkt te Amsterdam. Dit bewaarbeleid vloeide voort uit het feit dat de vroeg negentiende-eeuwse bankbiljetten eerder het karakter van handelspapier dan van dagelijks betaalmiddel hadden. Dit hing samen met de grootte van de coupures. In 1814 had de Nederlandsche Bank het recht gekre-

gen om bankbiljetten uit te geven. Daarbij had de wetgever bepaald dat zij negen coupures mocht uitgeven, variërend van 25 gulden tot 1000 gulden. Dit waren destijds ongekend hoge bedragen, die omgerekend zouden overeenkomen met nu ongeveer 450 euro respectievelijk circa 18.500 euro. In die tijd verdiende een geschoolde arbeider hoogstens tien gulden per week. Zijn loon kreeg hij uitsluitend in munten uitbetaald. Ook zijn inkopen betaalde hij met muntgeld. De meeste van

Het storten van de verpulpte bankbiljetten in de schuilen, afgemeerd in het Rokin voor het gebouw van de Nederlandsche Bank

CSI machine

onze voorouders zullen dan ook nooit een bankbiljet in handen hebben gehad. Vanuit die optiek is het begrijpelijk dat de Bank de wettelijke regels voor handelspapier volgde en de biljetten niet vernietigde, maar op zolder bewaarde.

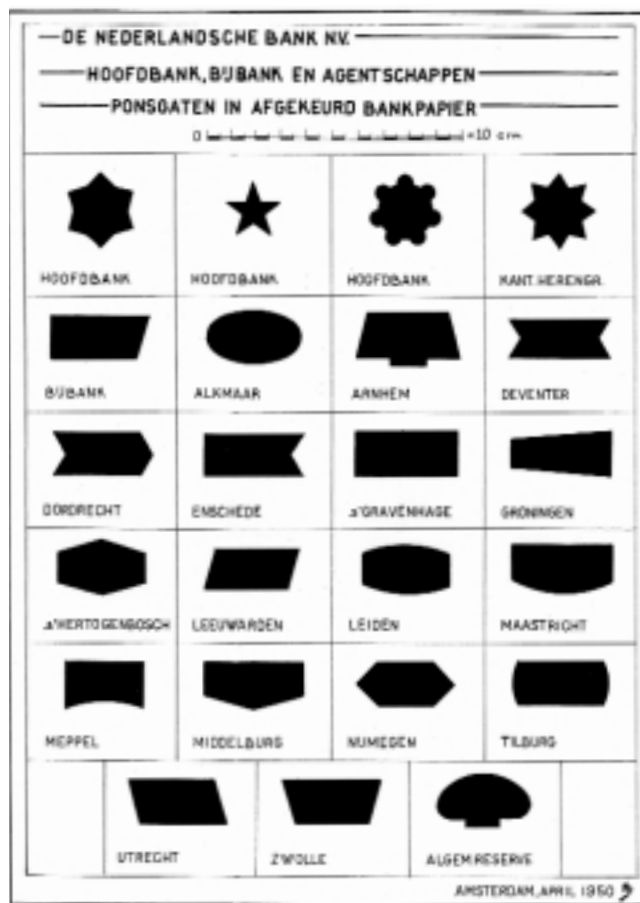
Pas later in de negentiende eeuw begon de opmars van de papieren gulden. De consequentie hiervan was dat de bankbiljetten sneller sletten en vervuilden. Voor de Bank betekende dit meer werk rond het in circulatie brengen, controleren en bewaren van de teruggekomen bankbiljetten. Allengs puilden de zolders uit en werd de administratieve last onwerkbaar. Om die last enigszins te verminderen kwamen handpomschines. Daarmee kon via doorboring een stapeltje biljetten tegelijk worden ontwaard in plaats van elk biljet te voorzien van een stempel 'vernietigd'.

Papiermolen

Omstreeks 1920 dreigden de houten zoldervloeren onder de papierlast te bezwijken. Het werd tijd om de zolder op te ruimen. Na grondig vooronderzoek besloot de Bankdirectie naar voorbeeld van de Duitse Reichsbank de biljetten te verpulpen. Voor dit doel kocht zij in 1920 een elektrische papierversnipperaar van Duitse makelij. Deze machine draaide enkele malen per jaar om de voorraad ontwaard papiergeld te vernietigen. De pulp ging naar een papierfabriek, die het gebruikte voor de vervaardiging van pakpapier. Destijds is de pulp ook wel gebruikt voor het verhogen van wegen, maar dat zal door de geringe hoeveelheid oud bankpapier nooit veel zijn geweest.

Oven

Toch bleek de papiermolen na enkele jaren te inefficiënt om de almaar aanwassende stroom bankbiljetten te verwerken. In 1930 volgde het directiebesluit om het oude papiergeld voortaan te verbranden. Het was een veilige en snelle vernietigingsmethode, die bovendien minder afval opleverde. Na enkele bouwkundige aanpassingen kon de Bank in 1931 de papierversgassingsoven in gebruik nemen. De ovencapaciteit zou tot het midden van de jaren zestig ruim voldoende blijken voor de verwerking van de jaarlijkse hoeveelheid afgekeurd bankpapier. De vernietigingscapaciteit binnen de Bank was echter niet toereikend voor de omvangrijke hoeveelheid papier die de Bank na eind september 1945 te verwerken kreeg als gevolg van de naoorlogse Geldzuivering. Om toch zo snel mogelijk deze berg

Overzicht van merktekens, zoals gepubliceerd in de Staatscourant

oude papieren guldens weg te werken besloot de Bank voor het eerst in haar bestaan voor de bankbiljettenvernietiging uit te wijken naar de papierindustrie en de gemeentelijke vuilverbranding van Amsterdam.

Toen deze klus was geklaard, keerde de dagelijkse vernietigingsroutine weer terug. De strengere milieuwetgeving dwong de Bank echter in het begin van de jaren zeventig naar alternatieve vernietigingsmethoden te zoeken. Tegelijkertijd begon zij te denken aan een vergaande modernisering van het sorteer-

Briketten

proces. Het tellen, controleren en sorteren van binnengekomen bankbiljetten was na ruim 150 jaar nog steeds onveranderd handwerk. Dag in dag uit ontstonden er bij het sorteren twee stapeltjes, de ene met schone en de andere met afgekeurde biljetten. Dat was beginjaren zeventig, toen de Bank elke werkdag ongeveer vier miljoen bankbiljetten uit circulatie terug ontving, een bijna onmenselijke opgave. Toch waren deze werkzaamheden gedoemd handwerk te blijven, zolang er geen machines bestonden die in staat waren de zintuiglijke waarneming en de menselijke beslissing ten aanzien van gave en defec-te biljetten in machinetermen te vertalen. Door de voortschrijdende computertechnologie bleek het echter in het begin van de jaren zeventig mogelijk bankbiljetten sorteermachines te ontwikkelen en het hele proces te moderniseren.

Hightech versnipperaars

De eerste stap in het moderniseringsproces was de komst van een vernietigingsmachine in 1974. Hiermee werden de biljetten eerst onherkenbaar verminkt, waarna de snippers elders werden verbrand. De volgende stap bestond uit het mechaniseren van de bijkomende werkzaamheden, zoals het tellen, sorteren en het beoordelen van de kwaliteit van de bankbiljetten. Zodoende is in de laatste twintig jaar de menselijke bemoeienis steeds verder teruggedrongen. Inmiddels beschikt de Bank over de derde generatie sorteermachines. Na de Britse Crosfield-sorteermachines volgde de Japanse Toshiba-sorteermachines, die op hun beurt plaats gaan maken voor de derde generatie sorteermachines, de zogenoemde CSI's van Amerikaanse makelij.

Tegenwoordig heeft de Nederlandsche Bank een *hightech* machinepark voor het sorteren, tellen en controleren op echtheid en kwaliteit van de bankbiljetten. Schone biljetten komen weer in circulatie en vuile biljetten worden *online geshredderd*. Ze verlaten de Bank geperst in de vorm van kleurige gespikkelde papierworsten, briketten genoemd. Deze briketten hebben tot vorig najaar gediend als brandstof voor de verwarmingsinstallatie van bankbiljettendrukker Joh. Enschedé & Zonen te Haarlem. Tegenwoordig is de vuilverbranding het eindstation. Daarnaast was de Bank sinds het begin van de jaren negentig bereid onder bepaalde voorwaarden de briketten voor andere vormen van recycling beschikbaar te stellen. Zo is dit unieke materiaal tegenwoordig terug te vinden in allerhande gebruiks- en siervoorwerpen. Verder heeft de Limburgse kunstenaar Fons Schobbers sinds eind 2001 de oude versnipperde guldenbiljetten gebruikt voor een serie opmerkelijke sculpturen. Deze kunstwerken staan in het bedrijfsrestaurant van DNB en houden zo de herinnering aan de verdwenen gulden vast. ●

Joke Mooij

1 Een uitgebreide beschrijving van de bankbiljetvernietiging door de jaren heen is te vinden in: Joke Mooij, *Geen weggegooid geld: Bankbiljetvernietiging in Nederland, 1814-2002*. Monetaire Monografieën Nr 20, Amsterdam 2002. ISBN 90-5516-173-X, Uitgeverij NIBE-SVV tel. 020- 520 8520.

Betalingsverkeer kan nog efficiënter

Aanbevelingen DNB

Het Nederlandse betalingsverkeer is innovatief, efficiënt en goedkoop, concludeert de Werkgroep Wellink in haar onderzoeksrapport. Maar het kan nog beter volgens DNB, die daartoe aanvullende aanbevelingen doet.

Hoewel Nederland bekend staat om de hoge graad van efficiency in het betalingsverkeer, heerst er geen tevredenheid alom. In discussies die marktpartijen bij de overgang naar de chartale euro voerden, wezen winkeliers op hoge pintarieven en gebrekkige marktwerking in het elektronische betalingsverkeer. Consumenten maakten zich zorgen over het afgenomen serviceniveau en de hogere kosten, terwijl de banken aangaven dat het betalingsverkeer niet kostendekkend is. Die discussies vormden voor minister Zalm aanleiding president Wellink van DNB te verzoeken een onderzoek te leiden naar de tariefstructuren en infrastructuur in het massale betalingsverkeer. Het onderzoeksrapport is eind maart 2002 aan de minister aangeboden. Rein Kieviet, lid van het onderzoeksteam, bespreekt de belangrijkste aanbevelingen die DNB op basis van het rapport doet om de betaalmarkt nog beter te laten functioneren.

Markttuitkomsten

De afgelopen tien jaar is de doelmatigheid van het Nederlandse betalingsverkeer verhoogd en kan het ook in internationale vergelijkingen als efficiënt worden bestempeld. De banken hebben grote investeringen gedaan in informatietechnologie om verwerkingsprocessen te verbeteren en nieuwe producten en distributiekanaalen te introduceren. Voorbeelden van innovaties zijn de chipknip en meer recent de betaalmogelijkheden via internet en mobiel bankieren. Consumenten en bedrijven maken steeds meer gebruik van efficiënte producten en distributiekanaalen, wat

tot uiting komt in een hoge mate van giralisering en elektronisering in het betalingsverkeer.

De giralisering houdt in dat naar waardeverhouding steeds meer wordt betaald met banktegoeden in plaats van met contant geld. Zo steeg het aandeel van dit girale geld in de totale geldhoeveelheid van 70% in 1991 naar 90% in 2001. De elektronisering houdt in dat consumenten en bedrijven steeds meer kiezen voor elektronische in plaats van papieren betaalvormen, zoals acceptgiro's en cheques. Het aandeel van de elektronische varianten steeg van 50% in 1991 naar 86% in 2001. Meest in het oogspringende ontwikkeling is de enorme opkomst van het pinnen van 20 miljoen transacties in 1991 naar 954 miljoen in 2001 ten koste van cheques en contant geld. Behalve in het toonbankverkeer, heeft het pinnen ook in het contante verkeer belangrijke efficiencyvoordelen gebracht; een opname aan de geldautomaat vervangt nu de dure kasopname aan de balie van het bank- of postkantoor. Begin jaren negentig werd nog maar 20% van het contante geld bij de geldautomaat opgenomen. In 2001 was dat 90%.

Daarnaast is de grote populariteit van de machtiging een factor van betekenis, waarvan het gebruik steeg van circa 225 miljoen in 1991 naar bijna 900 miljoen in 2001, ten koste van vooral de acceptgiro. De machtiging is goedkoop in verwerking, omdat de incassanten deze opdrachten met grote aantallen tegelijk in elektronisch leesbare vorm aanleveren. Bovendien biedt het de betaler het nodige betaalgemak. De laatste jaren draagt ook het grotere gebruik van elektronisch bankieren en internetbankieren sterk aan de elektronisering bij. In opkomst is het chippen dat naar verwachting in vergelijking met het vorige jaar zal verdubbelen naar circa 75 miljoen transacties. Dit is vooral geschikt voor het elektronisch betalen van kleine bedragen en is een substituuat voor munten en biljetten van lage coupures.

Maatschappelijk overleg betalingsverkeer

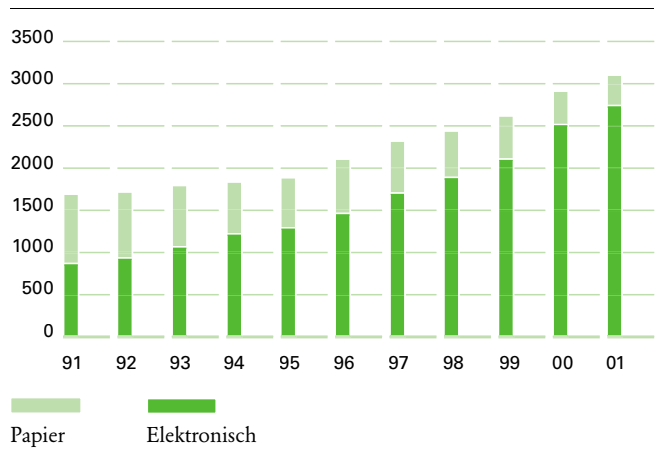
Ofschoon het betalingsverkeer vergaand is gegiraliseerd, is de contante betaling gemeten naar aantallen het meest populair.

Contant geld wordt vooral gebruikt bij toonbankinstellingen (winkels, horeca, automaten e.d.). In 2001 werd hier 84% van het aantal transacties contant betaald. Dat komt omdat er zeer veel transacties zijn van kleine bedragen. Zo is in de detailhandel het gemiddelde bedrag van de contante transacties EUR 10. Er lijkt dus nog ruimte voor verdere groei van pinnen en chippen te bestaan. Om meer inzicht in die efficiëncymogelijkheden te krijgen, acht de Bank het gewenst nader onderzoek te doen naar de maatschappelijke kosten van de toonbankproducten (contant geld, pinnen, chippen en creditcard). Banken, Interpay, DNB en vertegenwoordigende organisaties van bedrijven en consumenten hebben hun bereidheid uitgesproken hieraan mee te werken.

Wat de verkleining van de papierstromen betreft, lijken de grenzen van de bestaande substitutiemogelijkheden in zicht. Er bestaat in dit verband een spanningsveld met het maatschappelijk belang. Een bepaalde groep consumenten is in mindere mate in staat of bereid elektronische distributiekkanalen te gebruiken. Vanuit maatschappelijk oogpunt is het van belang dat de toegang tot betaaldiensten laagdrempelig blijft, vooral omdat het aantal bankfilialen afneemt en er veranderingen zijn in het serviceniveau. Omdat een efficiënt betalingsverkeer van groot belang is voor het goed functioneren van de economie, stelt de Bank voor een 'maatschappelijk overleg betalingsverkeer' in te richten. Hierin overleggen vertegenwoordigers van de betrokken maatschappelijke groeperingen periodiek met elkaar over de belangrijke ontwikkelingen, zoals de toegankelijkheid. Ook kunnen zij gestructureerd samenwerken bij het verzamelen en analyseren van statistische gegevens om zo de transparantie in het betalingsverkeer te verhogen.

Elektronisering girale betalingsverkeer 1991-2001

Aantal verwerkte transacties per jaar, in miljoenen

Meer transparante tariefstructuur

Uit het onderzoek is gebleken dat de tarieven die banken hun klanten voor het gebruik van producten en distributiekkanalen berekenen, in het algemeen gunstig afsteken bij die in andere landen. De meeste banken brengen consumenten een vast bedrag in rekening voor het gebruik van bankpas, creditcard en telebankieren, terwijl betalingen de consument nauwelijks geld kosten. Aan de zakelijke betaaltransacties hangen meestal wel prijskaartjes. Naast deze directe tarieven zijn er indirecte kosten voor particuliere en zakelijke bankklanten in de vorm van gedeferde rente-inkomsten die vooral ontstaan doordat een rente op de betaalrekening wordt vergoed die laag of nihil is. Met name in het betalingsverkeer van consumenten vormen deze niet-zichtbare kosten de belangrijkste opbrengsten voor de banken.

Werkgroep Wellink

Op verzoek van minister Zalm heeft president Wellink van de Nederlandsche Bank in april 2001 de leiding op zich genomen van een onderzoek naar de tariefstructuren en infrastructuur in het massale betalingsverkeer in Nederland. Daartoe werd een werkgroep ingesteld bestaande uit de president van de Bank (voorzitter), de voorzitters van de raden van bestuur van zeven banken, de directievoorzitter van Interpay, alsmede de voorzitter en de directeur van de Nederlandse Vereniging van Banken. Daarnaast heeft overleg plaats gevonden met de koepelorganisaties van de detailhandel, het midden- en kleinbedrijf, de

petroleumindustrie, en Horeca Nederland, alsook met het Gebruikersplatform Betalingsverkeer en de Consumentenbond. Zowel bij dit overleg als dat van de werkgroep zijn de Ministeries van Financiën en van Economische Zaken als waarnemer betrokken geweest. Het feitelijke onderzoek werd verricht door een projectteam van beleidsmedewerkers van de Bank, met externe ondersteuning op ad-hoc basis. Eind maart heeft de Werkgroep Wellink het eindrapport naar de minister gestuurd. Op basis van deze bevindingen heeft de Bank bovendien aanbevelingen gedaan ter verbetering van gesignaleerde knelpunten.

Hierdoor is echter niet helder wat het betalingsverkeer eigenlijk kost. Menig consument verkeert in de veronderstelling dat het betalingsverkeer gratis is. Doordat banken kiezen voor een voornamelijk indirecte dekking, zijn er voor consumenten geen of onvoldoende prijsprikkels om efficiënter te gaan betalen. Ofschoon zonder transactietarifiering een hoge mate van efficiency is bereikt, acht de Bank het gewenst de tariefstructuur voor consumenten transparanter te maken. Banken zouden naast de bestaande situatie van vrijwel geen transactietarifiering

en rentevergoeding op betaalrekeningen, de consumenten het alternatief van transactietarifiering met een hogere rentevergoeding kunnen bieden.

Standaardisatie en centralisatie

In 2001 werd in Nederland ruim 10 miljard keer betaald, waarvan 3,1 miljard maal met giraal geld en naar ruwe schatting 7 miljard maal met munten en bankbiljetten. Om de portemonnees met

biljetten te vullen, gingen Nederlanders meer dan 500 miljoen keer naar geldautomaat of bankkantoor, terwijl winkelbedrijven na ontvangst ruim 30 miljoen maal contanten op hun betaalrekeningen stortten. In de afgelopen vijfendertig jaar is het girale betalingsverkeer in Nederland uitgegroeid tot een onmisbare vorm van dienstverlening voor consumenten en bedrijven. Voorwaarde voor deelname is de beschikking over een betaalrekening. In Nederland bieden circa zeventig banken betaalrekeningen aan. De markt is echter zeer geconcentreerd: de vier grootste banken bezitten samen een marktaandeel van rond 85%. Consumenten houden ruim 20 miljoen particuliere en bedrijven ruim 2 miljoen zakelijke betaalrekeningen aan. Verreweg de meeste girale betalingen gaan van consumenten naar bedrijven. Daar bij deze overboekingen vaak twee verschillende banken zijn betrokken, ontstaan interbancaire geld- en informatiestromen.

Spin in dit interbancaire betaalweb is Interpay, een volledige bankendochter, die dagelijks zo'n 10 miljoen betalingen verwerkt. Om dat op doelmatige wijze te kunnen doen, zijn afspraken en technische standaarden gemaakt die een gemeenschappelijke infrastructuur hebben gecreëerd voor de beveiligde uitwisseling van betaalgegevens tussen banken. Hierdoor zijn tijdlijnen bekort en zijn aanzienlijke schaafeffecten gerealiseerd. Interpay draagt zorg voor de clearing en levert settlementinstructies aan bij DNB. Clearing is in dit verband de interbancaire uitwisseling van transactie-informatie en de berekening van de (netto)bedragen die banken elkaar uit hoofde van het klantenverkeer verschuldigd zijn. Die bedragen worden op de rekeningcourant van de banken bij DNB verrekend (settlement).

Meer openheid Interpay

Interpay is geen bank, biedt geen betaalrekeningen aan en kan derhalve geen geld voor derden overboeken. Wel is Interpay, naast verwerker van betalingsverkeer, een belangrijke schakel bij het pinnen. Zij zorgt voor het veilige vervoer van de gegevens die nodig zijn om de bank van de pashouder in staat te stellen een pintransactie in de winkel snel en veilig te kunnen autoriseren. Absolute recorddag was 23 december 2001, toen er zonder problemen 5,7 miljoen keer werd gepind. Op het hoogtepunt werd er die dag 235 keer per seconde een transactie geautoriseerd. Interpay is de enige aanbieder van deze diensten en treedt hier toe in direct contact met de toonbankinstellingen voor het afsluiten van contracten, het vaststellen van de automaatsoftware, en voor de tarifiering. Toonbankinstellingen betalen Interpay voor elke pintransactie een tarief dat momenteel varieert tussen EUR 0,075 en EUR 0,059, onder meer afhankelijk van het aantal transacties per jaar. Consumenten en toonbank-

instellingen betalen geen transactiekosten aan hun bank voor de overboeking.

De rol van Interpay was een belangrijk aandachtspunt in het onderzoek, omdat bij toonbankinstellingen het gevoel bestaat dat deze enige aanbieder te hoge pintarieven vaststelt en de marktpartijen onvoldoende informeert over aard en noodzaak van software-aanpassingen. De werkgroep heeft geconstateerd dat de pintarieven over de periode 1996-2001 louter zijn gedaald en dat ze in internationaal perspectief aan de lage kant zijn. Voorts meent de werkgroep dat een eventueel misbruik door Interpay van haar positie door de Nederlandse Mededingingsautoriteit goetst kan worden.

Ter verbetering van de concurrentie beveelt de Bank aan het afsluiten van pincontracten niet meer bij Interpay maar geheel bij de banken onder te brengen. Banken kopen de transportdiensten bij Interpay in en bieden de voorwaarden voor het totale pinproduct aan. Hierdoor ontstaat meer ruimte voor onderhandelingen en maatwerk en kan de afnemer bezien welke bank de beste prijs-kwaliteitverhouding biedt. Bovendien adviseert de Bank ter verbetering van de communicatie een adviesgroep in te stellen, waarin Interpay en de betrokken partijen gestructureerd van gedachten kunnen wisselen over zaken van wederzijds belang.

Vervolg

De verwachting is dat de resultaten van het onderzoek tezamen met de aanbevelingen van de Bank een goede basis bieden voor afspraken die de marktwerking en daarmee de maatschappelijke *efficiency* van het betalingsverkeer verder zullen verhogen. Begin april heeft de Minister de betrokken maatschappelijke groeperingen om een nadere reactie gevraagd, eind april heeft hij het rapport, de aanbevelingen en de reacties naar de Tweede Kamer gezonden. In het vervolgtraject zal de minister de implementatie van de aanbevelingen met de betrokken partijen bespreken. De verwachting is dat dit binnenkort zal gebeuren. ●

Rein Kieviet

Het rapport en de aanbevelingen kunt u raadplegen en downloaden op de website van DNB, www.dnb.nl

Het AOW-spaarfonds: een sprookje?

Er was eens, niet zo lang geleden, een raadsheer die voorspelde dat over enkele decennia een 'golf' het land zou overspoelen. De regering nam daarop prompt een maatregel: er moest geld worden gereserveerd ter financiering van de uitgaven om de 'golfschade' te herstellen. Dat werd vastgelegd in de Anti Overstromings Wet (en het bijbehorende fonds heette natuurlijk AOW-spaarfonds). Wel had het land nog een grote schuld (zo'n 60 % van het bruto binnenlandse product) als gevolg van tekorten in de voorgaande decennia (de adviezen van de raadsheer waren niet altijd even goed opgevolgd, zie zwarte lijn in de grafiek). Gelukkig ging het beter met de economie en de regering kondigde trots aan dat de schatkist een overschot vertoonde in plaats van het gebruikelijke tekort. En zo kon er geld worden toegevoegd aan het AOW-spaarfonds. Echter, meestal was sprake van schatkisttekorten maar dat weerhield de regering er niet van gewoon een bedrag over te schrijven naar het fonds...

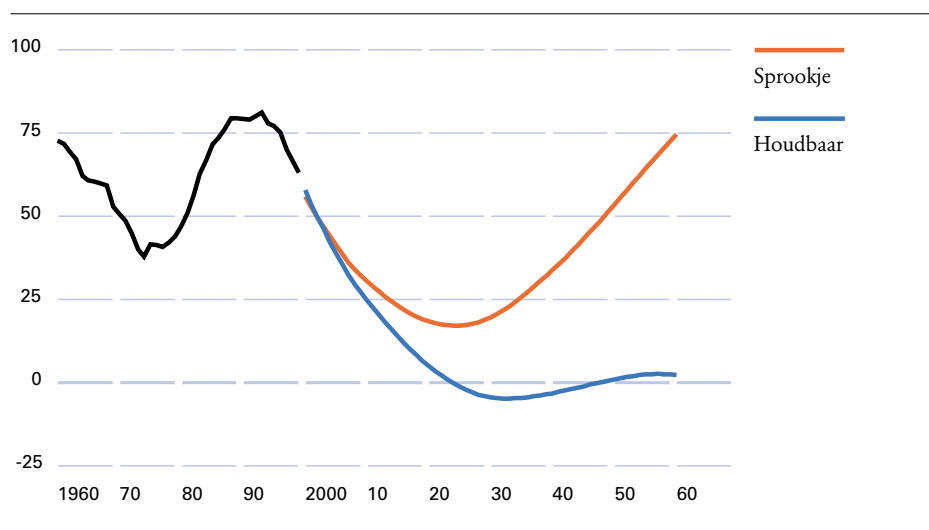
Zo ging het jaren door totdat op een kwade dag inderdaad de voorspelde 'golf' het land overspoelde. Geen nood, dacht de regering, open het AOW-spaarfondsvarken! In plaats van een grote zak geld, lag er slechts een briefje. Daarop stond getypt: in geval van nood mag de regering EUR 10.000,- per inwoner lenen ter financiering van 'golf'uitgaven. Op de achterkant stond in het handschrift van de wijze raadsheer (die inmiddels was overleden): 'let op het gaat om de aflossing van de

schuld, dit fonds is slechts een boekhoudkundige teller die bijhoudt hoeveel is afgelost.' Het fonds hielp het land van de regen in de drup; zie het scenario gelabeld 'sprookje' in de grafiek: duidelijk geen happy end.

In 1997 heeft het kabinet Kok een spaarfonds ingesteld met het oog op de toekomstige sterk oplopende vergrijzingsuitgaven waaronder die van de Algemene Ouderdoms Wet (het AOW-spaarfonds). Tot en met 2001 is aan het fonds EUR 10 miljard

Grafiek Overheidsschuld

In procenten van het bruto binnenlandse product

'Kabinet speelt mooi weer met AOW-fonds'

Kabinet pompt
meer geld in
AOW-fonds

Hogere bijdrage rijk nodig
voor opheffen AOW-tekort

Lage rente dwingt regering om
AOW-fonds langer te spekken

Spaarfonds AOW
volstaat niet bij
begrotingstekort

toegerekend (inclusief rente). Wat is de betekenis van dit getal? Net zoals in het sprookje is er geen sprake van werkelijk belegde gelden, er is slechts een boekhoudconstructie opgezet. Dit fictieve karakter komt ook tot uitdrukking in het feit dat het overheidssaldo en de overheidsschuld tot nu toe niet zijn beïnvloed (bij een echt AOW-spaarfonds zou dat wel het geval zijn geweest). Wat gebeurt er als men in enig jaar de AOW-uitgaven zou willen financieren met die EUR 10 miljard? Het EMU-saldo zou in dat jaar met EUR 10 miljard verslechteren en de overheidsschuld zou navenant toenemen. Er is dus geen wezenlijk verschil tussen gewone schuldfinanciering en een 'uitname' uit het AOW-spaarfonds. Zou men de AOW-spaarfondsconstructie handhaven zonder aan echte schuldreductie te doen, dan zou het 'sprookjes-scenario' bewaarheid kunnen worden. Heeft er dan helemaal geen echte schuldreductie plaatsgevonden. Gelukkig wel, dankzij de

overschotten in de jaren 1999 t/m 2001 is er per saldo EUR 6 miljard afgelost. Dat is overigens wel minder dan de virtuele stand van het AOW-spaarfonds.

Daarom, uit oogpunt van een heldere communicatie van overheid naar burger, zou met onmiddellijke ingang het AOW-spaarfonds moeten worden opgeheven en vaart worden gemaakt met echte schuldreductie door middel van overschotten op de begroting. Om de overheidsfinanciën 'houdbaar' te maken zal de komende jaren nog een inspanning moeten worden geleverd om het overschot op het gewenste niveau van tenminste 1 à 1¼ % bbp te brengen. Is het overschot op dat structurele niveau gekomen dan zal langs de weg van steeds lagere rentelasten ruimte op de begroting vrijkomen om de toekomstige extra AOW-uitgaven te kunnen betalen (zie scenario 'houdbaar' in de grafiek). Komt er dan een happy end aan het sprookje? We leven in ieder geval lang(er) vanwege de ver-

grijzing. Of het ook gelukkiger zal zijn, hangt af van een voldoende mate van echte schuldreductie en van de mate waarin we er in slagen een hogere potentiële groei te realiseren.¹

¹ Zie de column 'Verhoog de maximumsnelheid' in DNB Magazine nr 1 2002

Ron Berndsen

De auteur is adjunct-afdelingsdirecteur Monetair en economisch beleid van de Nederlandsche Bank. Dit commentaar schrijft hij op persoonlijke titel.

Interactie leidt tot kennisvermeerdering

DNB start Visiting Scholars Programme

Dit jaar is de Nederlandsche Bank gestart met een Visiting Scholars Programme. Doel van het programma is wetenschappers van buiten de Bank door middel van wetenschappelijk onderzoek een bijdrage te laten leveren aan het beleid van de Bank en de interactie met de academische wereld te stimuleren. De eerste visiting scholar die het spits afbeet, is de Groningse econoom prof. dr. Jakob de Haan. Hij kijkt terug op een uiterst zinvolle en productieve onderzoeksperiode.

Centrale banken zijn traditioneel gezien altijd gesloten bolwerken geweest, merkt De Haan op. 'Centrale bankiers zijn, als je de geschiedenis erop na slaat, nooit gewend geweest om kritische vragen van de buitenwereld te beantwoorden. Zij hulden zich, figuurlijk gesproken, altijd in een zweem van geheimzinnigheid. Er werd vanuit centrale banken toch altijd een beetje argwanend tegen de universitaire wereld en haar wetenschappers aangekeken.'

'Zo was het vroeger', zegt De Haan. 'Maar gelukkig is dat in de loop der decennia wel veranderd. Binnen de Nederlandsche Bank zijn er in ieder geval altijd mensen geweest die met een open oog naar de wetenschap keken én kijken. Velen van hen waren bovendien parttime hoogleraar en toonden zich ontvankelijk voor impulsen uit de academische wereld. Niemand zal anno 2002 nog beweren dat het goed is om je als centrale bank af te schermen van wat er buiten het eigen onderzoeksveld gebeurt. Het draagt toe aan het beleid van de Bank om een interactieve rol op onderzoeksterrein te vervullen. Je kunt zeggen dat ik daar als eerste *visiting scholar* het levende bewijs van ben. Ik heb drie maanden lang, twee dagen per week bij de Bank ongestoord onderzoek kunnen doen en inzage gekregen in zaken die in een ver verleden onzichtbaar bleven voor academische 'pottenkijkers.'

Luxueuze positie

Jakob de Haan kijkt terug op een zeer prettige en zinvolle periode van onderzoek bij de Bank. Gedurende zijn *scholarship* kon hij zich vrijwel in alle rust aan onderzoek wijden. 'Een situatie die in Groningen bijna ondenkbaar is. Als directeur van de Onderzoeksschool SOM (Systems Organisation and Management) is het nauwelijks mogelijk om ongestoord te kunnen werken. Dan weer gaat de telefoon, dan komt mijn secretaresse binnen, of klopt een student op mijn deur; er zijn eigenlijk altijd wel momenten dat je wordt gestoord. Dat brengt een functie als de mijne nu eenmaal met zich mee. Om echt goed onderzoek te kunnen doen is het zaak dat ik ergens op een plek ver buiten Groningen onderduik.'

Dat was ook een reden dat De Haan het aanbod om als *visiting scholar* bij de Bank onderzoek te gaan doen onmiddellijk omarmde. ‘Het was voor mij een uiterst luxueuze positie om in zulke ideale omstandigheden onderzoek te verrichten. Bovendien kon ik voor het verzamelen van data een beroep doen op medewerkers van de Bank. Ook dat is een weelde.’

‘Het contact tussen de Economische Faculteit van de Rijks Universiteit Groningen en de Afdeling Wetenschappelijk onderzoek van de Bank is sinds jaar en dag uitstekend’, zegt De Haan. ‘Er is al heel lang een nauwe relatie tussen Groningen en DNB. Dat is historisch zo gegroeid. Voordat ik in 1989 promoveerde, deed ik al projecten met Lex Hoogduin, die nu directeur is van de afdeling Wetenschappelijk onderzoek van de Bank.’

‘Ook later resulteerde het contact met de Bank in andere samenwerkingsverbanden’, vertelt De Haan. ‘Een aantal van mijn oud-promovendi is bij de Bank gaan werken. En vanuit de Bank kwamen verscheidene medewerkers met het verzoek of zij mede onder mijn begeleiding hun proefschrift konden schrijven. Er werken ook diverse oud-studenten uit Groningen bij de Bank. En als Economische Faculteit wordt er samen met de Bank op wetenschappelijk gebied regelmatig gepubliceerd. Het Visiting Scholars Programme is een nieuwe stap voorwaarts in de samenwerking met universiteiten, onderzoeksinstellingen en andere centrale banken. Een stap die ik alleen maar toejuich.’

Monetaire stabiliteit

Waarom is de Bank volgens De Haan nu pas begonnen met een Visiting Scholars Programme en niet in een eerder stadium? De Haan: ‘Die vraag is niet aan mij, maar aan de Bank.

‘Optimaal van elkaar profiteren’

Bovendien vind ik die vraag niet zo relevant. Kijkend naar het verleden en de positie die centrale banken historisch gezien innamen, denk ik dat de geest er rijp voor moet zijn om als cen-

Jakob de Haan

trale bank aan zo’n vorm van interactie te beginnen. Niet het tijdstip is zozeer van belang, wél het feit dat er nu een mogelijkheid is om ideeën, denkbeelden en visies op wetenschappelijk vlak uit te wisselen. Dat werkt aan beide kanten inzicht- en kennisverhogend.’

Al lijkt drie maanden onderzoek doen misschien wat aan de korte kant (‘Ik kon mij niet langer vrijmaken van mijn verplichtingen die ik in Groningen heb’, zegt De Haan), toch heeft hij in deze periode meer kunnen doen dan hem aanvankelijk voor ogen stond.

‘Tijdens mijn verblijf bij de Bank heb ik mij beziggehouden met twee onderzoeksprojecten op het terrein van monetaire stabiliteit. Projecten die na mijn *scholarship* blijven doorlopen en die mij uitnodigen om ook na mijn onderzoeksperiode nog regelmatig de Bank te blijven bezoeken.’

Het Visiting Scholars Programme stelt onderzoekers van universiteiten, andere centrale banken en onderzoeksinstituten uit binnen- en buitenland in de gelegenheid om gedurende een periode variërend van een maand tot een jaar onderzoek te verrichten binnen de Nederlandsche Bank. Het programma richt zich op drie hoofdthema's van onderzoek: monetaire stabiliteit, financiële stabiliteit en onderzoek dat aansluit op de rol van de Bank als onafhankelijk adviseur van de Nederlandse overheid.

De onderzoeksprojecten worden in overleg met de Bank bepaald en de samenwerking tussen

visiting scholars en DNB-onderzoekers wordt daarbij gestimuleerd. De resultaten van de onderzoeken worden vastgelegd in wetenschappelijke artikelen. De scholars worden voorts door de Bank uitgenodigd om gedurende hun onderzoeksperiode seminars te verzorgen.

Doel van het Visiting Scholars Programme is om wetenschappers een bijdrage te laten leveren aan de onderzoeksgebieden die voor centrale banken relevant zijn en om de interactie met hen op wetenschappelijk gebied te stimuleren.

Zie voor meer informatie: www.dnb.nl

Rendement

Het moge duidelijk zijn: Jakob de Haan is zeer te spreken over zijn onderzoeksperiode. Zowel voor de Bankmedewerkers als voor hemzelf heeft zijn tijd bij de Bank het nodige opgeleverd, zegt hij. Wat precies? 'Het is een optelsom van zaken', antwoordt De Haan. 'Om te beginnen spreek je met veel mensen binnen de Bank. Het is heel verhelderend om eens achterover geleund met de benen op tafel met elkaar van gedachten te wisselen. Wat mij betreft had dat nog veel vaker mogen gebeuren. Ik heb de indruk dat er in de toekomst nog meer rendement uit het Visiting Scholars Programme gehaald kan worden. En dan bedoel ik met name voor de Bank zelf. De interactie zou nog aan intensiviteit kunnen winnen.'

Lex Hoogduin, directeur van de Afdeling Wetenschappelijk onderzoek, is het daarmee eens. 'We zijn nog maar net met het programma begonnen en zitten nog in een startfase. De interactie tussen medewerkers van de Bank en *scholars* kan zeker nog verder worden vergroot. Maar dat is slechts een kwestie van tijd. Mensen moeten eraan wennen om met hun vragen en opmerkingen bij een *scholar* binnen te stappen. Want als je een *scholar* in huis hebt, dan zal je als Bank toch optimaal van zijn of haar kennis moeten profiteren.'

De Haan: 'Mijn suggestie zou zijn om *scholars* bij aanvang van een *scholarship* een presentatie te laten geven, zodat iedereen binnen de Bank weet waarvoor men hem of haar kan consulteren. Beleidsmedewerkers van de Bank die met een notitie bezig zijn, zouden vaker bij een *scholar* kunnen aankloppen

voor informatie. Dat kan heel verfrissend zijn. Er zijn vele manieren denkbaar waarop informatie en kennis uitgewisseld kunnen worden.'

Ten slotte de vraag of Jakob de Haan zich tijdens zijn verblijf bij de Bank ook zelf DNB'er is gaan voelen? 'Nee', zegt hij stellig. 'Ik vind dat een wetenschapper zijn blik nooit mag laten vertroebelen. Een wetenschapper moet voor alles onafhankelijk blijven om de dingen scherp te kunnen blijven zien. Sterker nog: ik heb onlangs in Economisch Statistische Berichten een column geschreven over de besluitvormingsstructuur binnen de Europese centrale banken. Daarin heb ik gezegd dat deze naar mijn idee niet optimaal is. Collega's binnen de Bank spraken mij daarop aan, want het is geen standpunt dat door de Nederlandsche Bank wordt gedeeld. Ik vind dat een *scholarship* bij de Bank geen belemmering mag zijn om over zo'n onderwerp iets te zeggen, hoe haaks dat standpunt ook staat op dat van de Bank. Het gaat er tenslotte om als wetenschapper de interactie met de Bank te bevorderen. Ik hoop dat ik daar de afgelopen drie maanden voldoende in ben geslaagd.' ●

Alexander Haje

Sara van der Heide

De kunstcollectie van de Bank bevat zeer divers werk. Kunstpodium belicht bijzondere stukken uit deze verzameling. De kunstenaar, zijn werkwijze of de totstandkoming van het werk worden hier besproken.

Binnen de tijdspanne van één jaar kocht de Bank twee schilderijen en een tekening van Sara van der Heide. Van der Heide (Pusan, Zuid-Korea, 1977) won vorig jaar de Koninklijke subsidie van de schilderkunst en had in januari van dit jaar haar eerste solotentoonstelling in Galerie Fons Welters te Amsterdam.

Als een schilderij bij de medewerkers van de Bank emoties oproept, kunnen we eigenlijk al snel spreken van een geslaagde aankoop. Behalve dat de Kunstcommissie zich inzet om een representatieve verzameling hedendaagse kunst aan te leggen, moeten de individuele werken ook een toegevoegde waarde hebben. Vanzelfsprekendheid is hierbij een vloek. De werken moeten het hebben van zeggingskracht. Dit betekent dat de toeschouwer als het ware door het werk zelf wordt uitgenodigd om

een mening te geven. Op die manier gebeurt dat ook bij de werken van Sara van der Heide.

Op het eerste schilderij dat in het bezit is van de Bank, getiteld 'Coconut and Fireshow at the Worldexpo 2000', staat een man die de toeschouwer recht aankijkt. In zijn hand een kokosnoot waarmee hij lijkt te bowlen. Het schilderij stelt de vragen. Alleen de kunstenaar weet het antwoord.

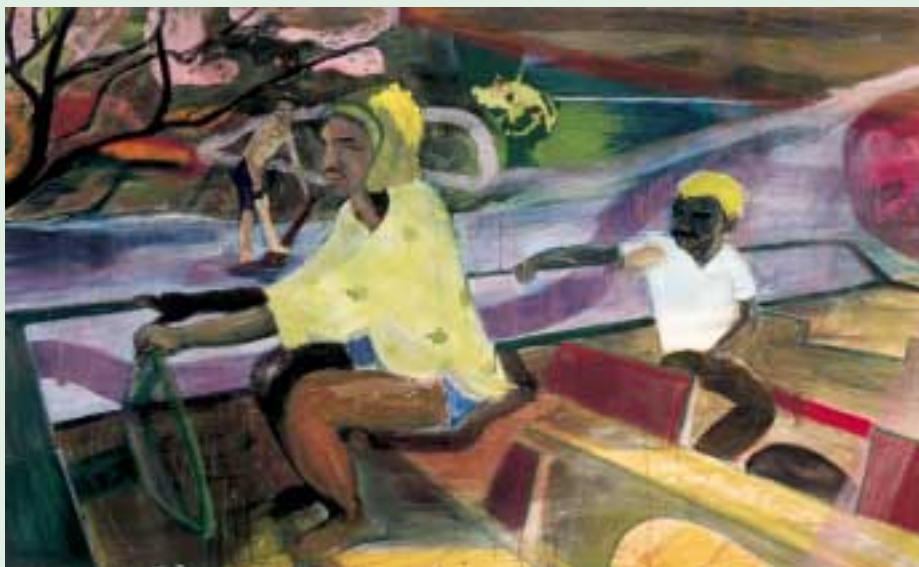
Voor haar werk maakt Van der Heide gebruik van afbeeldingen uit kranten en tijdschriften. Ook laat zij zich inspireren door gebeurtenissen uit haar eigen leven. Inspiratiebron van 'Coconut and Fireshow at the

Worldexpo 2000' was een bezoek aan de Worldexpo 2000 in Hannover, waar zij zich liet overweldigen door de show maar die tegelijkertijd ook relativeerde.

Het andere schilderij van Van der Heide dat de Bank aankocht, laat twee mannen zien in een bootje, zoals je dat in het verre oosten kunt aantreffen. Heel relaxed varen zij in een droomwereld van kleuren. In dunne lagen tempera, een verfsoort waarbij pigmenten worden gemengd met eierdooiers, heeft zij een veelheid aan kleuren doorschijnend over elkaar aangebracht. Het resultaat is soms verontrustend en bevindt zich op de grens van fictie en werkelijkheid.

De verschillende werken van Van der Heide nodigen uit, roepen een mening op, maar blijven mysterieus.

Alexander Strengers

Cruising, 2002

Financiële markten zijn de ogen en oren van DNB

Afdeling staat internationaal bekend om voortrekkersrol

De Afdeling Financiële markten van DNB is verantwoordelijk voor de uitvoering van het monetair beleid en het beheer van de reserves. Vanuit die functie wordt rechtstreeks geparticipeerd op (inter)nationale geld-, valuta- en kapitaalmarkten. Dit gebeurt binnen de kaders die de sectie 'risk management' opstelt – de derde poot van de afdeling. De afdeling heeft kennis van de meest actuele marktinformatie en het zou zonde zijn daar niets mee te doen. 'Wij zijn de ogen en oren van DNB en gebruiken onze kennis ook bij beleidsvraagstukken.'

Tien jaar bestaat de Afdeling Financiële markten (Fm) nu en er is veel veranderd in die tijd. De euro kwam, er waren financiële crises en het deviezenbeheer werd actiever en diverser. Maar wat afdelingsdirecteur Jos Heuvelman misschien nog wel het belangrijkste vindt, is dat het inzicht groeide dat de Afdeling Financiële markten, juist vanwege haar functie aan de frontlinie van het financiële geweld, beschikt over up-to-date informatie die elders binnen DNB niet voorradig is. 'In geval van crises zijn wij het die Wellink informeren over de actuele stand van zaken. Dat is een belangrijke taak, maar niet altijd even eenvoudig. De informatie die wij op dat moment hebben verkeert soms nog in het geruchtestadium en dan moeten wij toch een inschatting maken.'

Op de Afdeling Financiële markten

Monetair beleid

De Afdeling Fm werd destijds opgericht in het kader van een reorganisatie bij DNB. Tot dat moment bestond er binnen de Bank organisatorisch een scheiding tussen binnen- en buitenlandse marktactiviteiten. Die scheiding werd in het licht van de oprukkende globalisering niet langer nodig geacht en vervangen door de scheiding tussen 'front-office' en 'back-office' – verantwoordelijk voor respectievelijk het aangaan van transacties en de afwikkeling daarvan.

Een van de hoofdtaken van DNB was en is het beteugelen van de inflatie. Op de middellange termijn moet deze tussen de nul en twee procent blijven; alleen bij uitzonderlijke situaties als bijvoorbeeld een hoge olieprijs, kan de inflatie tijdelijk hoger uitkomen. Om de inflatie te sturen, beïnvloedt een centrale bank het rentepeil, de prijs van geld. Het sturen van de rente is een front-office aangelegenheid, waarmee een speciale sectie binnen de Afdeling Financiële markten is belast.

Hoe werkt het rente-instrument? De banken zijn verplicht reserves aan te houden bij DNB en moeten mede daardoor geld lenen om aan hun verplichtingen te voldoen. De rente die ze daarover betalen is van invloed op het beloop van de marktrente, die uiteindelijk wordt berekend aan de burgers en ondernemingen. Tot voor kort stond het rentebeleid van DNB vooral in dienst van een stabiele wisselkoers. De Nederlandse gulden volgde de Duitse mark, de Nederlandse rente die van Duitsland. Hiermee werd het lage Duitse inflatiepeil geïmporteerd.

Maar met de komst van de euro is er veel veranderd. Heuvelman: 'DNB stelt niet langer zelfstandig de rente vast, maar nu stemmen we mee bij de Europese Centrale Bank in Frankfurt.' Een beperking van de monetaire werkzaamheden derhalve? 'Niet noodzakelijk. Je kunt het namelijk ook positief benaderen: vroeger mochten we alleen Duitsland volgen. Nu hebben we een stem in Frankfurt en is ons blikveld verruimd.'

'De relatie is bijna op basis van gelijkwaardigheid'

UTRECHT - De Nederlandse banken zijn verplicht reserves aan te houden bij DNB. Deze worden gefinancierd door te lenen bij DNB tegen een door de ECB vastgestelde rente. Op die manier oefent Frankfurt invloed uit op het renteniveau in de verschillende landen.

Dat is meteen de grootste evolutie die de afgelopen jaren heeft plaatsgehad, zegt Jan Piet Kastelein, business manager bij de Afdeling Treasury van Rabobank Nederland. 'Tot 1 januari 1999 was het Nederlandse rentebeleid in belangrijke mate afgestemd op Duitsland. Er werd een stabiele mark/gulden koers nagestreefd om op deze wijze prijsstabiliteit te bewerkstelligen. Uit die periode dateert ook het gezegde: het is met de rente net zo als met het zakgeld van je kinderen; de hoogte ervan wordt bepaald door de burens. Nu is het primaire doel van het monetaire beleid nog steeds het nastreven van prijsstabiliteit, maar bepaalt Frankfurt de rente die wij aan DNB moeten betalen.'

Met de komst van de euro is het speelveld van de Nederlandse banken zelf ook veel internationaler geworden. Kastelein, jarenlang Hoofd Geldmarkt bij de Rabobank, is daardoor goed in staat de verhouding tussen de in het Eurogebied opererende banken en hun respectievelijke centrale banken te vergelijken. 'Wat mij opvalt is dat in veel andere landen veel meer sprake is van een gezagsverhouding dan bij ons het geval is. Wij opereren bijna op basis van gelijkwaardigheid. De relatie is informeel en open, over en weer. Dat schept een vertrouwensband waar wij zeer over te spreken zijn.'

Actief reservebeheer

Naast het monetair beleid is de afdeling belast met het reservebeheer. Ook op dat vlak is het nodige veranderd in de loop der jaren. Hoewel het gros van de reserves nog steeds bestaat uit vastrentende waarden in euro's en dollars, is de Bank daarnaast naar een steeds actiever en diverser beheer overgegaan. Er wordt niet langer alleen maar in obligaties belegd, maar deels ook in aandelen en er wordt ook gebruik gemaakt van afgeleide producten als futures en swaps. DNB is hierin vrij vooruitstrevend. Heuvelman: 'Dat blijkt wel uit het feit dat wij hierover bij andere, vooral Oost-Europese, centrale banken zelfs cursussen geven.'

'Soms gaat het er fel aan toe, maar het is altijd open en direct'

Vanuit een echte dealingroom wordt wereldwijd in de belangrijkste financiële markten gehandeld, met geavanceerde apparatuur waaronder tegenwoordig ook elektronische handelssystemen. Heuvelman stelt vast dat binnen DNB mensen rondlopen die durven te pionieren en dat ze van boven ook die ruimte krijgen. 'En waarom ook niet? Waarom zouden wij bij ons beheer niet gebruik maken van middelen die andere professionals ook ter beschikking staan? Als het de efficiëntie verhoogt zijn wij voorstander.'

Futures, swaps en snellere handelsmethoden – het risico zal wel navenant zijn, kan de burger denken. 'Maar voor ongerustheid is geen reden', zegt Heuvelman. 'Allereerst is het zo dat onze beleggingsafdeling niet slecht scoort in vergelijking met verschillende benchmarks. Daarnaast is het zo dat het totale risicoprofiel van onze beleggingen vaststaat en afgeleide producten binnen dat raamwerk gebruikt worden als zij een goedkoop alternatief voor andere instrumenten vormen. Daarbij gebruiken wij dan wel geavanceerde methoden en systemen, maar in wezen blijven we conservatieve beleggers en zijn we gebonden aan strikte limieten.'

Daarmee betreden we het terrein van de sectie risk management. Zij stelt, na akkoord door de directie, de grenzen aan de risico's, en controleert of de portefeuillebeheerders binnen die grenzen blijven. De sectie heeft realtime informatie over portefeuilles en limieten. 'De systemen zijn zo ingericht dat als een

'DNB durft te pionieren'

NEWYORK – JP Morgan Chase is een grote Amerikaanse zakenbank. JP Morgan is een tegenpartij van DNB in onder meer de Amerikaanse obligatiemarkt. De relatie gaat daarbij soms verder dan het simpelweg doen van transacties. Als JP Morgan kansen ziet in de markt zal ze DNB daarvan in kennis stellen. Laatstgenoemde kan daar vervolgens een eigen oordeel over vormen.

Sandy Faison werkt al meer dan tien jaar voor JP Morgan Chase. Hij doet zaken met meer centrale banken en heeft bemerkt dat DNB niet vies is van pionieren. 'DNB zoekt al langer naar manieren om de waarde van haar portfolio te vergroten. Ze neemt daarbij geen passieve houding aan, zeker vergeleken met andere centrale banken. DNB schuift dan ook steeds meer op in de richting van een 'gewone' klant.'

DNB heeft in de loop der jaren de aandacht verbreed en steeds meer oog gekregen voor afgeleide financiële producten als futures en swaps. Faison stipt nog wel een belangrijk verschil aan met een 'gewone' klant. 'De portefeuillebeheerders van DNB krijgen niet betaald voor outperformance, maar kunnen zich geen grote underperformance veroorloven. Teveel risico willen ze dus niet nemen.'

grens wordt overschreden er een lampje gaat branden. Onze beleggers worden dus nauwlettend gevolgd. Dat maakt ze scherp.'

En als er iemand over de schreef gaat? 'Soms zal een compenserende transactie gedaan moeten worden. Als dat niet mogelijk is, moet de betreffende dealer zich verantwoorden voor de beleggingscommissie.'

Chinese Walls

Een afdeling die zich enerzijds bezighoudt met monetair beleid en anderzijds actief is op de financiële markten wereldwijd, heeft natuurlijk te maken met het verschijnsel 'voorkennis', of op zijn minst met de schijn daarvan. Het is dan ook belangrijk dat de informatie alleen terecht komt bij personen die daar over mogen beschikken. Hier doet zich de opmerkelijke situatie voor dat de uitvoerders van het monetaire beleid wel mogen informeren bij de portfoliomanager, terwijl de omgekeerde weg strikt verboden is.

Heuvelman: 'Daarvoor hebben we onze Chinese walls. In concreto moet je daarbij denken aan clean desk-principes, van elkaar afgescheiden mailgroepen en andere vormen van begeleiding van informatiestroming. Komt bij dat je niet zomaar van de ene naar de andere sectie kunt lopen; je hebt een pasje nodig. Dit alles wordt gecheckt door de sectie Interne Controle.'

Bij ons is misbruik van voorkennis bovendien niet lonend, zegt Heuvelman. 'Een 'gewone' fondsbeheerder wordt betaald voor zijn performance, maar bij DNB bestaat een dergelijk systeem niet. Iemand die de regels overtreedt heeft dus alleen maar te verliezen, want als deze persoon door de mand valt, komt hij in de financiële wereld niet meer aan de slag.'

Financiële stabiliteit

Naast de drie besproken, officiële secties van de Financiële markten, wil Heuvelman tenslotte nog de aandacht vestigen op een vierde functie die als een deken over de afdeling ligt. Er bestaat als zodanig geen aparte sectie voor, maar het bewaken van de financiële stabiliteit is een belangrijk aandachtsgebied van Financiële markten geworden. 'Sinds de Azië-crisis is hier een grote focus op komen liggen. Doordat internationale economieën steeds meer aan elkaar gekoppeld zijn, kan een crisis een

'Felle, maar open discussies'

LONDEN – Maria Bentley werkt sinds 1991 voor Goldman Sachs in Londen. Ze heeft tot voor kort bijna dagelijks contact gehad met de Afdeling Financiële markten met wie zij transacties doet. Het initiatief daarbij kan van twee kanten komen. Bentley: 'In beginsel bepaalt DNB welke portefeuille-aanpassingen zij wenselijk acht, maar het komt ook vaak voor dat wij contact zoeken omdat er economische of politieke ontwikkelingen gaande zijn en wij vinden dat er kansen of juist gevaren ontstaan. Daarnaast hebben onze beide instellingen de afgelopen jaren ook intensief contact gehad over meer fundamentele ontwikkelingen in de structuur en het functioneren van markten en over specifieke onderwerpen als risicobeheer.'

Bentley heeft in de loop der jaren verschillende deviezenbeheerders de revue zien passeren. Haar is opgevallen dat de manier van handelen in veel gevallen hetzelfde bleef. 'Bij DNB is een duidelijke 'business code', die ik als open en eerlijk zou willen omschrijven. Dat werkt prettig. Met de steeds meer diverse samenstelling van de DNB portefeuilles wordt geregeld en over een veelheid aan onderwerpen gediscussieerd. Soms gaat dat er fel aan toe, maar het is altijd open en direct.'

ware dominoreactie veroorzaken, en daar moet natuurlijk voor gewaakt worden. Alledrie de secties moeten hieraan hun steentje bijdragen. Er is ook een werkgroep voor opgericht: de werkgroep Analyse Financiële Markten. Hierin hebben leden van de verschillende secties zitting.' ●

Mathijs Schiffers

Beleggen, sparen, geld lenen, pinnen: het zijn voor bijna iedereen alledaagse activiteiten. Velen onder u realiseren zich waarschijnlijk niet dat deze activiteiten afhankelijk zijn van een gedegen toezicht op de gezondheid van het financiële stelsel. Net zoals velen onder u kranten-artikelen over de 'institutionele vormgeving van het toezicht op het financiële stelsel', de laatste tijd weer een populair onderwerp voor financiële journalisten, snel terzijde leggen. Het oordeel zal al snel zijn dat de inhoud van dergelijke artikelen te technisch is.

Zicht op toezicht

U raadt het al. In deze column wil ik stilstaan bij de recente ontwikkelingen op het gebied van het toezicht op het financiële stelsel, en dan vooral vanuit een Europees perspectief.

Waar gaat het eigenlijk om? De financiële sector is enorm in beweging. In de eerste plaats worden de grenzen tussen financiële instellingen steeds vager. Waar men vroeger nog duidelijk een onderscheid kon maken tussen banken, verzekeraars en beleggingsinstellingen, is dit tegenwoordig veel moeilijker het geval. Vooral de grotere financiële instellingen combineren verschillende activiteiten onder een dak. Daar komt bij dat ook de producten die financiële instellingen aanbieden vaak mengvormen zijn van, bijvoorbeeld, traditionele beleggings- of verzekeringsproducten. De voor de hand liggende consequentie van deze

ontwikkeling is een nauwere samenwerking tussen toezichthouders op de financiële sector.

Een tweede ontwikkeling die eruit springt, is de geleidelijke internationalisering van de financiële sector. De activiteiten van financiële instellingen houden niet meer op bij de landsgrenzen. Deze ontwikkeling, die al langer gaande was, wordt versneld door de invoering van de euro. Voor het toezicht betekent dit dat er een noodzaak ontstaat voor een nauwere samenwerking tussen nationale toezichthouders. Recentelijk zijn er voorstellen gedaan door zowel de Europese Centrale Bank (ECB) alsook de Ministers van Financiën van Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.

Waar staat de ECB nu in dit geheel? De ECB is niet verantwoordelijk voor het toezicht op de financiële sector. Het EG-Verdrag stelt echter wel dat het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) dient bij te dragen aan een soepele uitvoering van het toezichtbeleid, door de verantwoordelijke toezichthouders, en het beleid met betrekking tot financiële stabiliteit.

Olaf Sleijnen,
adviseur van de president van
de Europese Centrale Bank

Tegen deze achtergrond is de ECB dan ook van mening dat het feitelijke toezicht moet worden uitgeoefend door de toezichthouders die dichtbij de financiële instellingen staan. Hoe het toezicht op nationaal niveau is georganiseerd, kan verschillend zijn, en is onder meer afhankelijk van de structuur van het financiële stelsel.

De ECB is ook van mening dat, hoe dan ook, centrale banken nauw betrokken moeten zijn bij het toezicht op financiële instellingen. Centrale banken zijn immers per definitie verantwoordelijk voor de stabiliteit van het financiële stelsel als geheel. En hierbij is het ook belangrijk dat de toezichthouders en centrale banken in Europa nauw met elkaar samenwerken, juist vanwege de toenemende internationalisering van de financiële sector. In dit licht heeft de ECB dan ook voorgesteld om centrale banken en toezichthouders bij elkaar te brengen op Europees niveau, in het reeds bestaande Banking Supervision Committee (BSC) van de ECB. En omdat de toezichthouders niet aan de ECB rapporteren en de ECB formeel niet verantwoordelijk is voor het toezicht op de financiële sector, wil de ECB dit comité een onafhankelijke status verlenen.

Het laatste woord is hierover nog niet gezegd. Wat er ook wordt besloten, het is belangrijk om zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande kennis en structuren. Dat is ook wat de ECB wil. Waar het uiteindelijk om gaat, is een gezonde financiële sector. En het is maar de vraag of deze doelstelling gebaat is bij het optuigen van nieuwe, Europese instellingen.

Voorspoedige verwerking eerste betalingsbalans-rapportages nieuwe stijl

Bedrijven en DNB bereiden zich voor op nieuw rapportagesysteem

De eerste rapportages nieuwe stijl voor de betalingsbalans zijn de afgelopen maanden bij de Bank binnengekomen. Daarmee is een begin gemaakt met de implementatie van het systeem van Directe Rapportages (DRA) dat het huidige rapportagesysteem straks geheel vervangt. Het gaat nu nog om een overgangperiode voor een beperkt aantal bedrijven. Bij de *Big Bang* op 1 april 2003 moeten circa drieduizend ondernemingen overgaan op dit nieuwe systeem.

De Afdeling Statistische informatie en rapportages (Sir) verwerkt per maand zo'n zeshonderdduizend gegevens over transacties van en naar het buitenland. Hiermee wordt de betalingsbalans van Nederland opgesteld. Dit systeem stamt nog uit de tijd dat er deviezenbeperkingen golden. Voor iedere individuele betaling van en naar het buitenland was vroeger toestemming nodig van de Nederlandsche Bank. Op basis van de benodigde informatie voor deviezenvergunningen kon de Bank ook de betalingsbalans opstellen. De omvang van het financiële verkeer is inmiddels echter zo omvangrijk geworden en de afwikkeling ervan zo internationaal dat het huidige systeem op de helling moest.

In de nieuwe situatie levert een beduidend kleiner aantal bedrijven, zonder tussenkomst van banken, maandelijks getotaliseerde gegevens aan de Bank. Verder komt een eind aan de dubbele rapportage. Tot nu toe verzamelen zowel het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) als de Bank gegevens over het goederenverkeer. In het nieuwe systeem valt de waarneming van deze cijfers en die van het dienstenverkeer volledig onder verantwoordelijkheid van het CBS. De Bank concentreert zich op het financiële verkeer en integreert de cijfers die zij van het CBS krijgt in de betalingsbalans. Dit alles levert rapporteurs, vooral de banken, een enorme tijdwinst op.

Zestig mensjaar, verdeeld over anderhalf jaar, gaat er binnen DNB in dit grote project zitten. Een belangrijk deel daarvan is nodig om een geheel nieuw geautomatiseerd systeem voor de verwerking van de nieuwe rapportages te bouwen, een ander deel om de organisatie voor te bereiden op een nieuwe werkwijze. Pim Claassen is als adjunct-afdelingsdirecteur van Sir en verantwoordelijke voor de betalingsbalans hierbij nauw betrokken. Claassen: 'In de huidige situatie wordt elke grensoverschrijdende betaling in beginsel geregistreerd voor de betalingsbalans. Je houdt zo een soort nationaal kasboek bij, dat natuurlijk een

behoorlijke rapportagelast met zich meebrengt. Door de rapportagelast los te koppelen van het betalingsverkeer leveren we een bijdrage aan de totstandkoming van een Europese betaalmarkt, iets waar politici van dromen. Dat is een markt waarbij het grensoverschrijdende betalingsverkeer binnen Europa niet meer duurder is dan het binnenlandse betalingsverkeer.' In heel Europa zullen de rapportagesystemen op de schop moeten. In veel landen zijn ook al plannen gemaakt in die richting. Nederland loopt hierbij voorop. 'Zo hebben we Oostenrijk onze hulp kunnen bieden een soortgelijk systeem op te zetten. Ook vanuit andere landen is belangstelling getoond.'

Multinationaal model

In Europees verband loopt een traject om een rapportagemodel voor multinationale ondernemingen op te stellen. Vooral multinationals hebben baat bij de harmonisatie van de rapportagesystemen binnen Europa. Op initiatief van Philips is dit idee bij de Europese Centrale Bank terechtgekomen. Een stuurgroep

onder leiding van DNB-onderdirecteur Marius van Nieuwkerk is daarmee aan de slag gegaan. 'Zij hebben het DRA-model internationaal getoetst bij die grote bedrijven. Het is de bedoeling dat zij, bij wijze van proef, over het eerste kwartaal van dit jaar proberen conform dat nieuwe rapportagemodel te rapporteren. Als dat lukt, hebben we een interessante situatie: de bedrijven kunnen het in ieder geval, nu moeten de centrale banken de gegevens nog kunnen verwerken. Zo ontstaat er vanuit de markt druk voor harmonisatie. Als je met vijftien centrale banken en statistiebureaus om de tafel zou zijn gaan zitten, zouden er waarschijnlijk jaren overheen gaan voordat er één Europees model is; als het al lukt.'

Al deze ontwikkelingen hebben ook grote gevolgen voor de werkwijze van de 55-koppige betalingsbalanssectie van Claassen. Bij het huidige systeem ligt de nadruk vooral op het vergaren van cijfers en het coderen of checken van grote aantallen individuele transacties. De nieuwe situatie schept de mogelijkheid om de grotere verbanden te bezien. 'Relatiebeheerders krijgen straks veel meer een totaalbeeld van hun rapporteurs. De plausibiliteit

Ron Baremans en Pim Claassen

van de cijfers zal door hen op een ander niveau moeten worden getoetst, bijvoorbeeld door vergelijking met rapportages van andere gelijksoortige rapporteurs. Veel vaker zal, ter ondersteuning van de analyse, naar het waarom van bepaalde ontwikkelingen kunnen worden gevraagd. Het betekent voor de medewerkers een flinke omschakeling. Omdat we van de banken minder informatie gaan krijgen, zullen we veel alerter moeten worden om nieuwe rapporteurs te 'spotten'. Dit betekent dat we de actualiteit, denk bijvoorbeeld aan overnames en fusies, nog beter moeten gaan volgen. Het werk wordt hierdoor een stuk dynamischer. We gaan echt statistiek maken, dat is de uitdaging die voor ons ligt.'

Big Bang

Voorlopig is er nog maar een beperkt aantal rapporteurs, die overigens al bijna honderd bedrijven vertegenwoordigen, op het nieuwe rapportagemodel overgegaan. 'Uiteindelijk willen we dit jaar 125 rapporteurs uit een topgroep laten migreren naar het nieuwe systeem. Dat lijkt misschien weinig als je bedenkt dat er tijdens de Big Bang in 2003 circa drieduizend bedrijven overgaan. Het gaat hier echter om echt grote rapporteurs. Als we die al voor de Big Bang kunnen laten overgaan, hebben we al een deel van de betalingsbalans op orde. De ervaringen die we tot dusver hebben, zijn positief. Het systeem werkt, al signaleren we nog enige problemen bij het installeren van 'e-Line Betalingsbalans' (zie kader).' Een uitgebreid voorlichtingstraject voor alle soorten van rapporteurs is inmiddels afgerond en de definitieve rapportageformulieren zijn verzonden. 'Nu is het aan de rapporteurs zelf om de komende periode hun systemen waar nodig aan te passen en zich voor te bereiden op de nieuwe rapportagemanier. Dat zal voor sommige rapporteurs een flinke inspanning zijn. Het moet echter wél gebeuren. Want ook al brengt de nieuwe rapportage-opzet maatschappelijk gezien verlichting, het rapporteren blijft een wettelijke verplichting.'

Claassen hoopt in de toekomst een situatie te creëren waarbij een zekere terugkoppeling naar bepaalde groepen van rapporteurs kan plaatsvinden. 'We hebben dit al afgesproken met de koepelorganisaties van de pensioenfondsen. Zodoende krijgen zij inzicht over hoe hun individuele rapportages zich ten opzichte van het totaal van de pensioenfondsen verhouden. Op die manier krijgen zij er ook iets voor terug. Ons levert het nuttige informatie op die van belang is voor de analyse van de cijfers.' ●

Hetty Bruinse

Rapporteren via internet

Een nieuw rapportagemodel vereist een nieuwe manier van informatie aanleveren. Een gebruikersvriendelijk systeem via internet maakt een einde aan de papierwinkel waarmee bedrijven en banken in het oude systeem werden geconfronteerd. Via het e-Line Betalingsbalanssysteem komen de noodzakelijke gegevens snel en simpel bij DNB terecht.

Projectleider Ron Baremans van de Afdeling Sir hierover: 'We liepen in het verleden tegen distributieproblemen aan. Als we nieuwe versies van een softwarepakket aan bedrijven stuurden via bijvoorbeeld CD-ROM of floppy, bleef toch een groot gedeelte van die bedrijven met de oude versies werken. Internet brengt hierbij uitkomst. Je stelt de programmatuur ter beschikking op een website. Wanneer een update noodzakelijk is, zet je de nieuwe versie op internet, waarna de gebruiker van e-Line Betalingsbalans deze na opstarten automatisch ter beschikking heeft. Hiermee verlos je de gebruiker voor een deel van het versiebeheer.'

Ongeveer een derde van het totale budget voor dit project is besteed aan beveiliging. 'We laten regelmatig door gespecialiseerde bureaus hacktests uitvoeren. Hieruit blijkt dat het systeem veilig is.' Iedere rapporteur krijgt een 'digitaal paspoort'. Zodoende weet DNB of zij inderdaad met de desbetreffende rapporteur van doen heeft, en andersom geldt dit ook. Alle informatie gaat, gecodeerd, door een beveiligde 'tunnel' via internet naar DNB. De ingezonden rapportages worden voorzien van een digitale handtekening, waardoor de herkomst van het document is te traceren.

E-Line Betalingsbalans kan worden gebruikt op iedere werkplek waar een moderne browser en een internetverbinding aanwezig is. De gebruiker haalt de e-Line applicatie via internet binnen. Om die programmatuur te kunnen draaien is een Java plugin nodig. 'Het invoeren van de gegevens kan door handmatig intikken geschieden, maar grotere bestanden kunnen direct in het systeem worden geïmporteerd. Een rapporteur krijgt alleen de formulieren te zien die hij ook daadwerkelijk moet invullen. Een geruststellende gedachte als je bedenkt dat er wel 120 verschillende formulieren zijn, waarvan er wellicht maar zes door die rapporteur moeten worden ingevuld. Een ander voordeel van het nieuwe systeem is dat de gegevens die binnenkomen 'schoon' zijn. Het systeem dwingt af dat een aantal controles wordt uitgevoerd alvorens kan worden ingezonden. Dit voorkomt dat we gebruikers achteraf lastig moeten vallen met vragen over hun rapportages'.

DNB Research Seminars

Deze seminars zijn een platform voor economisch wetenschappelijk onderzoek. Binnen- en buitenlandse wetenschappers bespreken en bediscussiëren er hun onderzoeksresultaten.

Samenvatting essay:

'Why Do Prices Rise Faster than they Fall? With an Application to Mortgage Rates', Jan Jacobs (Universiteit van Groningen), seminar van 19 februari.
Coauteur: Linda Toolsema (Universiteit van Groningen).

De auteurs beginnen met de constatering dat in verschillende markten is gebleken dat prijzen sneller stijgen dan dat ze dalen en gaan na welke theoretische verklaringen hiervoor bekend zijn in de literatuur. Ten eerste kan er een signaalwerking uitgaan van prijsverlagingen. De concurrent kan op een prijsverlaging reageren met een prijsverlaging, wat tot lagere winsten leidt. Na een prijsverhoging zal zo iets niet snel gebeuren. Een andere verklaring gaat er vanuit dat het consumenten tijd en moeite kost om veel aanbieders langs te gaan om de laagste prijs te zoeken. Als de aanbieder waar de consument normaliter naartoe gaat zijn prijs dus licht verhoogt, is de kans groot dat de consument niet (opnieuw) naar de laagste prijs gaat zoeken bij een ander maar in plaats daarvan gewoon blijft kopen. Tegelijkertijd zal door het weinig intensieve zoekgedrag van de consument een prijsverlaging niet snel nieuwe klanten aantrekken. Prijsverlagingen zijn hierdoor minder aantrekkelijk dan -verhogingen.

De idee van asymmetrische prijsaanpassingen wordt getoetst op de hypotheekmarkt. Inderdaad blijkt

duidelijk dat banken er sneller bij zijn met het verhogen van de hypotheekrente als de kapitaalmarktrente stijgt, dan dat zij de hypotheekrente verlagen als de kapitaalmarktrente daalt. Als verklaring poneren Toolsema en Jacobs het asymmetrische offerte-risico dat banken lopen: Na een prijsverhoging blijven de reeds uitstaande hypotheekoffertes nog een beperkte periode geldig en moeten de banken dus tegen de in de offerte genoemde (lagere) rente lenen. Na een prijsverlaging zijn offertes natuurlijk ook nog geldig, maar zal de klant altijd om een nieuwe, goedkopere offerte vragen. Dit eenzijdige risico wordt geheel door de banken gedragen, wat kan verklaren waarom prijsaanpassingen naar boven sneller worden doorgevoerd dan aanpassingen naar beneden.

(Xander Tieman)

Samenvatting essay:

'How Transparent Are Central Banks?', Petra Geraats (Cambridge University), seminar van 2 april.
Coauteur: Sylvester Eijffinger (Universiteit van Tilburg).

De auteurs onderscheiden vijf thematische categorieën op basis waarvan de transparantie van monetair beleid kan worden beoordeeld. Aan de hand van gegevens met betrekking tot die categorieën stellen zij vervolgens een uitgebreide transparantie-index samen. Zij baseerden zich hierbij op openbare informatie over de doelstellingen, werkzaamheden en procedures van negen centrale banken in de volgende monetaire

gebieden: De Verenigde Staten, Nieuw-Zeeland, het eurogebied, het Verenigd Koninkrijk, Australië, Japan, Zwitserland, Zweden en Canada.

De vijf onderscheiden categorieën betreffen de volgende terreinen: *politiek, economie, procedures, beleid en werkzaamheden* en werden gewaardeerd op grond van respectievelijk de volgende soorten informatie;

politiek:

beschrijving van motieven

economie:

berichtgeving over de economie

procedures:

beschikbaarheid van informatie

omtrent procedures, zoals notulen en stemgedrag

beleid:

tijdigheid van bekendmaking van maatregelen

werkzaamheden:

de mate waarin ruimte wordt geboden voor de evaluatie van eerdere beleidsbesluiten.

Na de verschillende categorieën van transparantie te hebben gedefinieerd, stelden de auteurs ten aanzien van iedere categorie drie vragen aan elk van de bij het onderzoek betrokken centrale

banken. Per vraag kon een score van 0, 0,5 of 1 worden behaald. Hoe hoger de score, des te hoger de mate van transparantie. De uiteindelijke waardering van de transparantie werd uitgedrukt als de som van de behaalde scores.

De auteurs rangschikken de centrale banken als volgt naar mate van transparantie: (*in aflopende volgorde*) de Reserve Bank of New Zealand, de Bank of England, de Swedish Riksbank, de Bank of Canada, de European Central Bank, de US Federal Reserve, de Reserve Bank of Australia, de Bank of Japan, en de Swiss National Bank.

Zij komen tot de conclusie dat zelfs banken die dezelfde scores behaalden, op totaal verschillende wijzen transparant kunnen zijn. Een duidelijk voorbeeld hiervan zijn de ECB en de Fed, die beide een score van 10 hebben op een maximum van 15. De eerstgenoemde bank scoorde hoger op informatie over politieke en economische aspecten, terwijl de laatstgenoemde bank een hogere beoordeling kreeg op het punt van informatie over economische en beleidsaspecten.

(*Maria Demertzis*)

Op 12 maart vond plaats het seminar 'What Are the Determinants of the Number of Bank Relations of Japanese Firms', Elmer Sterken, Universiteit van Groningen. Coauteur: Ichiro Tokutsu, Kobe Business School.

Op 9 april vond plaats het seminar 'How Trade Policy affects Technology Adoption and Total Factor Productivity', Bert Herrendorf, Universiteit van Madrid. Coauteur: Arilton Teixeira, Ibmecc Brazil.

Op 7 mei vond plaats het seminar 'Data Uncertainty and the Role of Money as an Information Variable for Monetary Policy', Volker Wieland, Goethe University. Coauteurs: Günter Coenen, ECB, Andrew Levin, Board of Governors of the Federal Reserve.

Ook de essays van deze seminars kunt u opvragen.

Programma

2 juli

'Interest Rate Stepping Revisited: Inflation Forecast Targeting in a Discrete Time Menu Cost Model with Regime Switching', Eric Schaling, RAU, South Africa
Coauteur Raphael Nkomo, RAU

De seminars vinden plaats van 16.00 uur tot 17.30 uur. Het aantal beschikbare plaatsen is beperkt. Voor meer en actuele informatie en het opvragen van essays kunt u contact opnemen

met Jacqueline van Breugel, tel. 020- 5243665, e-mail: j.f.van.breugel@dnb.nl of de website raadplegen: www.dnb.nl/research.

DNB'ers staan Roemeense collega's terzijde

Technische Assistentie aan Nationale Bank Roemenië succesvol afgerond

Onlangs werd in Boekarest het eerste EU Twinning project op het gebied van centraal bankieren feestelijk afgesloten. Onder leiding van Banque de France, en in samenwerking met Banca d'Italia, verleende de Nederlandsche Bank de afgelopen twee jaar technische assistentie aan de Nationale Bank van Roemenië.

De Twinning projecten maken deel uit van het *Phare Programme* van de Europese Unie, dat als doel heeft de toetreders vertrouwd te maken met de *Acquis Communautaire*, de gemeenschappelijk verworven Europese regelgeving. Om te kunnen toetreden moeten de kandidaat-lidstaten immers dezelfde regels invoeren als de lidstaten. De term *twinning*, afgeleid van het Engelse woord voor tweeling, verwijst naar een koppeling van dezelfde afdelingen in het assisterende en ontvangende land. De EU-lidstaat stationeert voor één of twee jaar een ervaren functionaris, Pre-Accession Adviser genoemd, bij de toetreders. Daarnaast worden er korte en middellange termijn experts ingezet. Er lopen op dit moment in Europa zo'n vijfhonderd Twinning projecten op allerlei gebieden: landbouw, verkeer, justitie, binnenlandse zaken et cetera. Drie daarvan spelen zich af op het gebied van centraal bankieren: de nu afgeronde Twinning met Roemenië, een nog lopend programma in Polen en een op handen zijnde Twinning met Bulgarije.

Bob Spinhoven, die de technische assistentie van DNB coördineert: 'Ongeveer drie jaar geleden kregen wij het verzoek voor Twinning met de Nationale Bank van Roemenië (NBR). Het was meteen duidelijk dat de Nederlandsche Bank een zo groot project niet alleen zou kunnen doen. De Banque de France toonde zich bereid de leiding van dit project op zich te nemen. Met een omvangrijk personeelsbestand beschikken zij over veel meer capaciteit om technische assistentie aan zusterinstituten te verstrekken. Banque de France nam het leeuwendeel van de acht

modules voor haar rekening en vroeg Banca d'Italia en de Nederlandsche Bank om haar als partners te assisteren bij de modules Betalingsbalansstatistiek en Human Resources Management.'

De samenwerking wordt vastgelegd in een zogenaamd *Twinning-covenant*. In het contract wordt zeer gedetailleerd beschreven welke taken er door wie moeten worden vervuld. Lopende het project moeten de deelnemers ieder kwartaal verslag uitbrengen aan de Europese Commissie. De EU betaalt alleen als men zijn verplichtingen is nagekomen. Het voordeel van deze aanpak is dat er na ondertekening van het covenant een strakke planning ligt waaraan iedereen zich moet houden. Daardoor leveren de Twinning concrete resultaten op. Het nadeel is dat de voorbereidingen veel tijd in beslag nemen.

Maar op 28 februari 2000 was het dan zover. De ondertekening van het covenant in Boekarest werd groots voltrokken. Van projectleider Banque de France was president Jean Claude Trichet zelf naar Roemenië gekomen om de samenwerking te bezegelen. Er waren uitgebreide delegaties onder wie ambassadeurs uit Frankrijk, Italië en Nederland en ook de media waren ruimschoots vertegenwoordigd. Spinhoven was voor DNB aanwezig: 'Er was een programma dat van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat duurde en gevuld was met allerlei activiteiten waaronder toespraken, een receptie en een officieel diner. Heel leuk om mee te maken, want ook dat is Europa: zuidelijke landen vinden de ceremonie heel belangrijk. Hier zijn we daar veel soberder in.'

Vanaf dat moment was DNB voor twee jaar betrokken bij de modernisering, *upgrading* en verbetering van een aantal centrale bankfuncties van de NBR. Een van de betrokken experts is Peter Hofman, adviseur van de Afdeling Statistische informatie en rapportages (Sir). Hofman stelde de afgelopen twee jaar zijn deskundigheid op het gebied van betalingsbalansstatistiek ter beschikking van de NBR. Hij bracht daartoe acht meerdaagse bezoeken aan Boekarest. Eerder was Hofman betrokken bij vergelijkbare projecten voor het IMF in de Oekraïne en China. Hofman: 'Je begint met te kijken: wat is de Roemeense situatie en wat willen ze? Het heeft geen zin om klakkeloos het

Nederlandse systeem te kopiëren. Je moet het op maat maken en inschatten wat wel of niet kan. Een land als Roemenië heeft een totaal andere achtergrond en ook daar moet je rekening mee houden.'

Die mening is ook Bas Levinsohn, senior Management Consultant P&O bij de Bank togedaan. Hij werd ingezet als expert voor de 'Human Resources Management'-module. 'In eerste instantie was er een plan gemaakt om een volstrekt nieuwe HRM-afdeling op te zetten met allerlei nieuwe instrumenten en systemen. Dat leek mij nogal ambitieus en niet helemaal realistisch.' In samenwerking met twee Italiaanse en een Franse collega stelde Levinsohn vervolgens een blauwdruk op van een organisatiemodel dat in de huidige Roemeense situatie zou kunnen werken.

Wat Levinsohn opviel was dat de P&O-collega's in Roemenië zich bijna vereerd voelden door het feit dat hun afdeling voor technische assistentie in aanmerking kwam: 'In Roemenië is HRM een beetje een achtergebleven gebied. Er is bijvoorbeeld zelfs niet iets als een opleiding voor. Dat is ook niet zo vreemd, want in het westen is HRM ook pas de afgelopen tien jaar echt in de belangstelling komen te staan. Wat hier momenteel bijvoorbeeld erg speelt, is het beoordelingssysteem van medewerkers, met de nadruk op de loopbaanontwikkeling die men nastreeft. De NBR had wel een beoordelingssysteem, maar dat vertoonde lichte trekken van wat beoordelen betekende in Ceaucescu's tijd.'

Enig zelfinzicht kan de Roemenen in dat opzicht trouwens niet worden ontzegd. Levinsohn: 'Op verzoek kreeg ik een uittreksel te zien van een proefversie van een nieuw geautomatiseerd beoordelingsbestand. Tot mijn stomme verbazing trof ik daar de vraag aan: 'Is de medewerker politiek betrouwbaar?' Bij navraag bleken de dames van automatisering die vraag er voor de grap in te hebben gestopt.'

Technische assistentie verlenen betekent nadrukkelijk dat er geen taken worden overgenomen. Het is de bedoeling de voormalige Oostbloklanden, die tot ruim tien jaar geleden geen markteconomie en geen centrale bank kenden, de kneepjes van het vak bij te brengen. Hofman: 'Je probeert hen zoveel mogelijk zelf te laten doen. Zo heb ik hun bijvoorbeeld voor het maken van richtlijnen voor de betalingsbalansrapportage van banken alleen gezegd wat de inhoudsopgave zou kunnen zijn en vervolgens zijn ze aan de slag gegaan. Daarna hebben we twee keer het concept doorgenomen. Dat waren marathonzittingen, dus het was veel sneller geweest om het voor hen te doen. Maar op deze manier leer je er wel een heleboel van. Je kunt nooit let-

terlijk dingen van thuis overnemen en dat maakt dat je creatief naar oplossingen moet zoeken.'

Het project is nu officieel afgerond, maar de NBR heeft gevraagd of Hofman nog een paar keer kan komen. Daartoe is er een verzoek voor een Twinning Light, een beperkt steunprogramma, bij de EU ingediend. Hofman gaat er vanuit dat hij het project kan afronden en zijn Roemeense collega's kan helpen de eerste stappen op weg naar implementatie van het systeem te zetten. Zijn volgende reis naar Boekarest staat al gepland.

De Nederlandsche Bank zal zich dus ook in de toekomst volop met technische assistentie blijven bezighouden. Op het ogenblik heeft de Bank in zo'n twintig landen projecten lopen, onder andere in Macedonië, Armenië en Oekraïne. De technische assistentie wordt zowel in de vorm van EU-projecten als door middel van *expert-visits* verleend. Daarnaast organiseert de Bank ieder jaar een aantal seminars voor de landen van de IMF/Wereldbankkiesgroep die Nederland vertegenwoordigt. Deze kiesgroep bestaat voor het grootste deel uit voormalige Oostbloklanden.

Het belang van de technische assistentie ligt zeker niet uitsluitend in het ontvangende land. Ook voor de Bank brengt het een groot aantal positieve elementen mee. Zo draagt de technische assistentie bij aan de onderlinge banden in de kiesgroep. Voor medewerkers van de Bank betekent het een gelegenheid om eens over de grens te kijken in hun vakgebied. En tenslotte is de hele wereld gebaat bij het verbeteren van de financiële stabiliteit in die landen. De recente monetaire crises in bijvoorbeeld Turkije en Argentinië hebben weer aangetoond hoe ver de invloed van dergelijke problemen reikt.

Spinhoven is blij dat de voorbereiding van de volgende Twinning in Bulgarije, opnieuw onder leiding van Banque de France, in een vergevorderd stadium verkeerd: 'We zijn bezig met het opstellen van het convenant. Ik verwacht dat het begin van de zomer ondertekend kan worden. Wat ik zo leuk vind aan de Twinning-projecten, is dat ze staan voor wat Europese samenwerking voorstelt. Met het Engels als voertaal werkte je met de Fransen en Italianen samen om je Roemeense collega's terzijde te staan. Europa is over het algemeen iets dat door regeringsleiders wordt gemaakt en niet altijd zo leeft bij de gemiddelde Europeaan. Nu je gezamenlijk werkt aan het oplossen van problemen, treedt Europa je dagelijks leven binnen. Je merkt dat je een stukje Europa bent.' ●

Maike de Hon

Voorlichtings- centrum

Op 1 januari 1999 is de Economische en Monetaire Unie (EMU) met elf landen, waaronder Nederland, van start gegaan. De EMU is inmiddels uitgebreid met Griekenland. De euro is ingevoerd en de Nederlandsche Bank maakt deel uit van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB). Deze veranderingen zijn van grote invloed op de Nederlandse samenleving en het werkterrein van de Nederlandsche Bank. In het Voorlichtingscentrum van de Bank wordt ingespeeld op deze en tal van andere zaken.

Met behulp van een levendige multi-mediapresentatie maakt u allereerst kennis met de taken en werkwijze van de Nederlandsche Bank en de Europese Centrale Bank (ECB). In de expositieruimte worden deze onderwerpen uitgediept. Ook kunt u zelf participeren. Zo kunt u even plaatsnemen op de stoel van een bank-directeur en deelnemen aan de dagelijkse activiteiten van een particuliere bank. Via computer, telefoon en drie monitoren ontvangt de 'directeur' allerlei berichten, vragen en opdrachten, die hij zo goed mogelijk moet beantwoorden en oplossen. Na afloop van het spel wordt via de eindscore duidelijk hoe goed de 'directeur' heeft gehandeld.

In een ander deel van de expositie kunt u meer te weten komen over het betalingsverkeer. U kunt bijvoorbeeld een pinbetaling doen. Op een groot scherm wordt aan de hand van

kleurrijke beelden en animaties duidelijk welke, soms lange, weg de betaling aflegt voordat het bedrag uiteindelijk van een rekening wordt afgeschreven. In het monetaire beleidsspel ten slotte, wordt u door middel van simulaties en vragen actief betrokken bij de dagelijkse activiteiten op de geldmarkt.

Het Voorlichtingscentrum is te bezoeken in groepen van maximaal 40 personen. De presentatie is zeer geschikt voor leerlingen uit de hoogste klassen van HAVO, VWO en MEAO. Voor groepen met meer voorkennis, zoals studenten van hogere beroepsopleidingen en het universitair onderwijs, is een aangepast programma mogelijk. Uiteraard zijn ook andere groepen geïnteresseerden van harte welkom in het Voorlichtingscentrum.

Het Voorlichtingscentrum is gevestigd aan de Achtergracht nummer 4 tussen het Frederiksplein en de Amstel. Een rondleiding is mogelijk op maandag tot en met vrijdag om 9.30, 12.30 of 15.00 uur en duurt circa tweeënhalf uur. Een rondleiding bevat standaard de eerdergenoemde multimediashow en de presentatie van EMU en euro. Uit de overige onderdelen kan een keuze worden gemaakt.

Bent u geïnteresseerd in een rondleiding, maakt u dan ruim van tevoren een afspraak.

De Nederlandsche Bank
Afdeling Communicatie en informatie
Voorlichtingscentrum
Postbus 98
1000 AB Amsterdam
Telefoon 020 - 5243493 of 5243339
(uitsluitend voor rondleidingen)
E-mail: voorlichtingscentrum@dnb.nl

De volgende uitgave van de Nederlandsche Bank is verkrijgbaar:

- Taken en werkwijze *

Periodiek verschijnen:

- Jaarverslag *
- Kwartaalbericht *
- Statistisch Bulletin *

DNB publiceert ook over haar wetenschappelijk onderzoek:

- MEB Series, Monetair en economisch beleid *
- Onderzoekreeks Toezicht *
- Rapporten Wetenschappelijk onderzoek en econometrie *
- Staff Reports *

De uitgaven, die gemerkt zijn met een *, zijn online beschikbaar. U vindt ze op www.dnb.nl.

De overige uitgaven kunt u bestellen via deze website, door middel van een mailbericht (info@dnb.nl) of via een brief, die u kunt richten aan: De Nederlandsche Bank, Afdeling C&i sectie Media, Postbus 98, 1000 AB Amsterdam

De Bank op het Internet: www.dnb.nl

Op onze website vindt u informatie over het werkkterrein van de Nederlandsche Bank en over haar publicaties, zoals het DNB magazine. Ook kunt u vanaf deze site doorklikken naar verschillende andere financiële instellingen.

Wie belt u waarvoor?

030 – 2910410	De Koninklijke Nederlandse Munt NV	Vragen over munten
0900 – 5200520 (75 ct per gesprek)	Financiële Toezichtslijn	Vragen over financiële producten, banken, beleggingsinstellingen, wisselkantoren, verzekeraars, pensioenfondsen en het effectenwezen
020 – 5243411	Voorlichtingsbureau, Afdeling Communicatie en informatie van DNB	Algemene informatie over de Nederlandsche Bank
020 – 5241999	Eurolijn, Afdeling Communicatie en informatie van DNB	Vragen over de euro (ook voor brochures en informatiemateriaal)

